

Dichter bij de schrijver, dichter bij lezen

DE OPBRENGSTEN VAN SCHRIJVERSBEZOeken
IN PRIMAIR EN VOORTGEZET ONDERWIJS

o n d e r z o e k s p u b l i c a t i e

Lezen

STICHTING LEZEN

Dichter bij de schrijver, dichter bij lezen

De opbrengsten van
schrijversbezoeken in primair en
voortgezet onderwijs

Colofon

Stichting Lezen
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
020-6230566
www.lezen.nl
info@lezen.nl

Auteurs

Lisanne Bos
Geertje Damstra (Oberon)
Marleen Kieft (Oberon)
Natascha Notten (Radboud Universiteit)
Frouke de Wijs (Oberon)

Vormgeving cover

Lijn 1 Haarlem, Ramona Dales

Citeren als: Bos, L., Damstra, G., Kieft, M., Notten, N., & Wijs, F. de (2018). *Dichter bij de schrijver, dichter bij lezen. De opbrengsten van schrijversbezoeken in primair en voortgezet onderwijs*. Amsterdam: Stichting Lezen.

©2018 Stichting Lezen, Amsterdam.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van De Schrijverscentrale en Stichting Lezen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
1 Inleiding.....	3
2 Literatuurstudie	5
2.1 Inleiding.....	5
2.2 De bijdrage van een schrijversbezoek aan leesbevordering	6
2.3 Randvoorwaarden voor een succesvol schrijversbezoek.....	9
2.4 Kanttekeningen bij het literatuuronderzoek	15
3 Het gebruikersonderzoek.....	17
3.1 Opzet van het onderzoek	17
3.2 De respondenten	18
4 Randvoorwaarden en opbrengsten	23
4.1 Voorbereiding op het schrijversbezoek	23
4.2 Het schrijversbezoek zelf.....	34
4.3 Na het schrijversbezoek	37
4.4 De opbrengsten volgens de betrokkenen	39
5 Conclusies	45
6 Aanbevelingen	48
Literatuurlijst	50
Bijlage 1 Methode literatuurstudie	52
Bijlage 2 Zoektermen literatuurstudie	54
Bijlage 3 Overzicht van studies opgenomen in literatuurstudie	55
Bijlage 4 Tabellen van de uitsplitsingen	57
Bijlage 5 Vragenlijst auteurs	67
Bijlage 6 Vragenlijst leraren en organisatoren	71
Bijlage 7 Vragenlijst leerlingen primair onderwijs, vmbo en onderbouw havo-vwo	76

Voorwoord

‘Ik vertel de leerlingen dat het met lezen net zo is als met eten. Je zegt ook niet: ik hou niet van eten. Er is zo veel eten dat er altijd wel iets is wat je lust. Zo is het met boeken ook. Er zijn zo veel boeken: er zit altijd wel iets tussen wat jou raakt.’ *Janneke Schotveld, auteur*

Ontmoetingen tussen schrijvers en lezers zorgen ervoor dat verhalen en literatuur zichtbaar en tastbaar worden. Wereldwijd worden schrijvers uitgenodigd op scholen of andere plekken om lezen een impuls te geven. Welke bijdrage een schrijversbezoek levert aan leesbevordering en welke factoren invloed hebben op die bijdrage, in deze tijd en met de kennis van nu – dat is het onderwerp van het voorliggende onderzoek, dat in opdracht van Stichting Lezen en De Schrijverscentrale tot stand kwam. Het onderzoek bestaat uit een (internationaal) literatuuronderzoek en een gebruikersonderzoek onder leerlingen, docenten, organisatoren (bibliothecarissen en leesconsulenten) en auteurs. Met medewerking van Natascha Notten, socioloog aan de Radboud Universiteit, zijn beide onderzoeken uitgevoerd en als een geïntegreerd geheel gepresenteerd.

In Nederland neemt het schrijversbezoek een vanzelfsprekende plek in binnen de leesbevordering. Jaarlijks komen 260.000 leerlingen van basis- en voortgezet onderwijs met een schrijver in contact via De Schrijverscentrale (voorheen Schrijvers School Samenleving). Deze organisatie adviseert en bemiddelt al vijftig jaar bij schrijversbezoeken, binnen en buiten het onderwijs. Stichting Lezen, het kennis- en expertisecentrum voor leesbevordering en literatuureducatie, draagt het belang uit van een doorlopend aanbod van bij taal- en leesonderwijs aansluitende activiteiten die het lezen stimuleren (de doorlopende leeslijn) en organiseert in dat kader campagnes en projecten. De populariteit van het schrijversbezoek tijdens deze campagnes is onverminderd hoog. Maar ook daarbuiten worden schoolbezoeken van schrijvers op grote schaal ingezet om speciale aandacht voor het boek en het lezen te creëren, bijvoorbeeld als slot van een themaweek, ter gelegenheid van een schrijfwedstrijd, of tijdens een speciale schrijversdag met meerdere schrijvers tegelijk.

De positieve impact van schrijversbezoeken op de leesbevordering wordt gestaafd door het voorliggende onderzoek. De belangrijkste opbrengst is dat het leesplezier bij de leerlingen wordt vergroot. Een schrijver in de klas maakt dat boeken voor hen gaan leven. Niet alleen worden de boeken van de auteur na het bezoek vaker gelezen, maar leerlingen raken ook gemotiveerder voor lezen in het algemeen. Door het persoonlijke contact en het verhaal van de auteurs, lukt het ook om bij minder gemotiveerde lezers een zaadje voor lezen te planten. Zoals een leraar opmerkte: ‘Wat leerlingen ermee doen weet je niet precies, maar je moet dat zaadje wel planten.’ Opvallend is ook dat driekwart van de docenten opmerkt dat leerlingen door een schrijversbezoek aan het denken worden gezet. De keuze van de auteur wordt gezien als een belangrijke succesfactor. Een andere belangrijke succesfactor is een goede voorbereiding in de klas. In de praktijk blijkt echter dat de inbedding van het schrijversbezoek in de lessen beter kan.

De vraag die nu voorligt is hoe de kennis en expertise van De Schrijverscentrale, Stichting Lezen, bibliotheken, docenten en schrijvers zo kan worden ingezet dat het potentieel van het

schrijversbezoek ten volle kan worden benut. Op die vraag willen Stichting Lezen en De Schrijverscentrale met de betrokken partijen een antwoord formuleren. De aanbevelingen van de onderzoekers tonen alvast een aantal mogelijke routes.

Gerlien van Dalen,
directeur-bestuurder Stichting Lezen

Anne Zeegers,
directeur De Schrijverscentrale

1 Inleiding

De Schrijverscentrale (voorheen SSS: Schrijvers School Samenleving) en Stichting Lezen willen meer zicht krijgen op het effect van schrijversbezoeken. Daarom hebben zij de opdracht gegeven een literatuurstudie en een gebruikersonderzoek te laten uitvoeren.

Onderzoeksbureau Oberon heeft het gebruikersonderzoek onder auteurs, leraren, organisatoren en leerlingen uitgevoerd naar de opbrengsten van schrijversbezoeken in het primair en voortgezet onderwijs. Onder een schrijversbezoek verstaan we in dit onderzoek: een bezoek van een schrijver van (kinder- of jeugd)literatuur aan een school of aan schoolklassen in de bibliotheek. De schrijver verzorgt op een dag doorgaans meerdere groepsbezoeken van elk ongeveer een uur. Dit kunnen bezoeken aan afzonderlijke klassen zijn of (met name in het voortgezet onderwijs) aan grotere groepen die uit meerdere klassen bestaan. Een schrijversbezoek bestaat bijvoorbeeld uit voorlezen, over boeken en het schrijverschap vertellen, verhalen verzinnen met de leerlingen of een schrijfworkshop.

Het gebruikersonderzoek is opgezet aan de hand van de uitkomsten van een literatuuronderzoek naar randvoorwaarden voor een succesvol schrijversbezoek: *De effecten van schrijversbezoeken op leesbevordering*, dat is uitgevoerd door Lianne Bos en Natascha Notten. De literatuurstudie in hoofdstuk 2 van deze rapportage is een samenvatting van dat onderzoek. Natascha Notten van de Radboud Universiteit vervulde een inhoudelijk adviserende rol, zowel bij de literatuurstudie als bij het gebruikersonderzoek dat door Oberon is uitgevoerd. In het onderzoeksrapport dat voor u ligt, leest u de uitkomsten van het literatuuronderzoek en van het gebruikersonderzoek dat daarop voortbouwt.

Het doel van het onderzoek is om de opbrengsten en het belang van schrijversbezoeken in beeld te brengen. Bovendien kan het onderzoek De Schrijverscentrale en Stichting Lezen helpen hun beleid (nog beter) af te stemmen op wat leerlingen, leraren, auteurs en bibliotheken belangrijk vinden.

Vanuit het literatuuronderzoek en het gebruikersonderzoek worden in dit rapport de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

- Welke bijdrage leveren schrijversbezoeken aan leesbevordering?
- Welke randvoorwaarden leiden tot een succesvol schrijversbezoek?

Vooraf is het goed om te vermelden dat de Nederlandse situatie zich onderscheidt van de internationale context (die in het literatuuronderzoek beschreven wordt) door het bestaan van een professionele organisatie (De Schrijverscentrale), die adviseert en bemiddelt bij schrijversbezoeken en daarmee leerkrachten, organisatoren en auteurs werk uit handen neemt in de organisatorische voorbereiding. De Schrijverscentrale speelt een belangrijke rol in het tot stand komen van de juiste match tussen de auteur en de groep leerlingen. Daarnaast verleent De Schrijverscentrale subsidie op een bezoek door jeugdboekenschrijvers en stelt zij draaiboeken beschikbaar voor de organisatie van een schrijversbezoek.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de literatuurstudie gepresenteerd waarop het gebruikersonderzoek is gebaseerd.

Hoofdstuk 3 behandelt de opzet van het gebruikersonderzoek en hoofdstuk 4 de resultaten daarvan.

In aansluiting op de literatuurstudie maken we in het gebruikersonderzoek een onderverdeling in drie fasen van het schrijversbezoek:

1. voorbereiding op het schrijversbezoek (paragraaf 4.1)
2. het schrijversbezoek zelf (paragraaf 4.2)
3. na het schrijversbezoek (paragraaf 4.3)

In paragraaf 4.4 beschrijven we wat leerlingen, auteurs, docenten en organisatoren als opbrengsten van de schrijversbezoeken ervaren.

In hoofdstuk 5 leest u de conclusies die we op basis van de literatuurstudie en het gebruikersonderzoek kunnen trekken.

In hoofdstuk 6, ten slotte, doen we een aantal aanbevelingen aan Stichting Lezen en De Schrijverscentrale.

2 Literatuurstudie

2.1 Inleiding

Docenten doen veel om kinderen en jongeren meer te laten lezen en hun plezier in lezen te vergroten. In het kader van leesbevordering nemen zij hun leerlingen mee in verschillende activiteiten die aan boeken gerelateerd zijn, zoals spreekbeurten, themaweken en bibliotheekbezoeken. Een ander onderdeel van leesbevordering bestaat uit schrijversbezoeken (Sanacore, 1995). Door in contact te komen met auteurs kunnen de leesfrequentie, de leesmotivatie en de leesattitude van lezers gestimuleerd worden (Elliot, Mateer, Spinelli, & Cheripko, 2002). Scholen, bibliotheken en theaters organiseren regelmatig een schrijversbezoek voor leerlingen tussen de 4 en 18 jaar. Organisaties zoals De Schrijverscentrale helpen bij het inbedden van een schrijversbezoek op de school of in de bibliotheek. Deze bezoeken kunnen op zichzelf staan, of onderdeel zijn van evenementen zoals De Dag van de Literatuur of De Jonge Jury.

Het schrijversbezoek onder de loep

Een bezoek van een auteur zorgt voor een relatief unieke situatie: de lezers¹ kunnen aan de auteur vragen stellen over het door hem of haar geschreven boek (Hayward, 2002; Ward, 2008; Taylor & Dickinson, 1991). Dit geeft hun de kans om zich te verdiepen in het oeuvre van de auteur en om een glimp op te vangen van diens wereld (Hayward, 2002). Idealiter worden er ter voorbereiding van het schrijversbezoek boeken van de auteur (voor)gelezen. Gedurende het bezoek kunnen de auteurs hun gedachten achter het boek uitleggen. Zo kunnen zij de lezers helpen om de technieken te begrijpen die gebruikt worden bij het schrijven van verhalen (Bloem & Manna, 1999; Beuchat, 1994; Forgrave, 2014; Hayward, 2002; McElmeel, 1994; Miller, 2014; Naslund & Jobe, 2005; Taylor & Dickinson, 1991; Walker & Feldman, 2013). Via het schrijversbezoek kan tevens de connectie worden gemaakt tussen de boeken en het persoonlijk leven van de auteur (Hayward, 2002). Door de ontmoeting met de auteur zien de lezers de auteur als een echt persoon, wat kan leiden tot een vergrote interesse in zijn of haar werk en een grotere betrokkenheid bij literatuur in het algemeen (Jenkins, 1999). Dit alles kan zorgen voor een hogere leesfrequentie en leesmotivatie en een positievere leesattitude.

Doel van het literatuuronderzoek

Het samenbrengen van lezers en auteurs is iets wat wereldwijd al decennialang gebeurt. Er zijn helaas geen overzichtsstudies van (gepercipieerde) opbrengsten van het schrijversbezoek op de leesbevordering en evenmin van randvoorwaarden voor succes. In het verleden is een onderzoek uitgevoerd naar schrijversbezoeken in Nederland, Duitsland, Finland en Amerika, maar dit is meer dan vijftig jaar oud (Haanstra, Godefrooij, & Hartogs, 1982).

Het doel van dit literatuuronderzoek is om vast te stellen welke invloed het schrijversbezoek uitoefent op de leesbevordering in het basis- en voortgezet onderwijs. Hiertoe wordt gekeken naar de leesfrequentie, de leesmotivatie en de leesattitude van leerlingen tussen de 4 en 18 jaar. Thema's die hierbij centraal staan, zijn de ervaringen van deze jonge lezers met het bezoek, het leesplezier

¹ Met 'lezers' wordt in dit literatuuronderzoek verwezen naar leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs.

voor en na het schrijversbezoek en de manieren waarop het schrijversbezoek zorgt voor een verhoogde leesfrequentie, leesmotivatie en/of positievere leesattitude. De onderzoeksvragen die leidend zijn geweest voor dit literatuuronderzoek, zijn:

- Wat is de bijdrage van een schrijversbezoek aan de leesbevordering in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs? Dit wordt beschreven vanuit het perspectief van vier verschillende doelgroepen: de lezer (de leerling tussen de 4 en 18 jaar), de inhoudelijk begeleider, de auteur en de organisator.
- Welke randvoorwaarden leiden tot het succes van een schrijversbezoek?

Reikwijdte van het literatuuronderzoek

Er zijn 35 studies geschikt bevonden voor het literatuuronderzoek (zie bijlage 1: Methode literatuurstudie). Naar schrijversbezoeken is zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek gedaan, met name met behulp van enquêtes en open interviews. Effectstudies met een experimenteel design ontbreken. Het merendeel van de gevonden studies komt uit de Verenigde Staten (21); andere landen zijn Nederland, Engeland, Colombia, Australië en Chili. 20 studies zijn gericht op het basisonderwijs, 12 op het voortgezet onderwijs en 4 op een andere doelgroep, zoals pabo-studenten of auteurs.

2.2 De bijdrage van een schrijversbezoek aan leesbevordering

De bijdrage van een schrijversbezoek aan leesbevordering wordt beschreven vanuit vier perspectieven: de lezer, de inhoudelijk begeleider, de auteur en de organisator. Hieronder wordt verder ingegaan op elk van deze vier perspectieven. De definities van de vier doelgroepen zijn als volgt:

- de lezer: de leerling, tussen de 4 en 18 jaar, op wie het bezoek is gericht;
- de inhoudelijk begeleider: de docent, bibliothecaris of andere verantwoordelijke aanwezige tijdens het schrijversbezoek;
- de auteur: de schrijver die het bezoek aflegt;
- de organisator: degene die het schrijversbezoek georganiseerd heeft.

Perspectief van de lezer

Tijdens een schrijversbezoek kunnen lezers een (beroemde) auteur ontmoeten en meer over hem of haar te weten komen. Hierdoor zien zij dat boeken niet vanzelf ontstaan, maar dat ze het resultaat zijn van de inspiratie en het harde werk van een auteur (Moynihan, 2009; Sanacore, 1993; Taylor & Dickinson, 1991). Het schrijversbezoek kan lezers daardoor motiveren om meer te gaan lezen, omdat zij meer te weten willen komen over wat de auteur te vertellen heeft (Clark, 2003; Doucette, 2011; Elliot et al., 2002).

Uit verschillende studies lijkt een positieve invloed van het schrijversbezoek naar voren te komen op de leesattitude van lezers in het basisonderwijs (Beuchat, 1994; Bloem & Manna, 1999; Hermans & Jans, 2012; Kieft & Damstra, 2016; Klug, Turner, & Feuerborn, 2009; Leygraaf, 2012; Miller, 2014; Mol, Boerma, Dekker, & Jolles, 2015; Sanacore, 1993). Zo laat een onderzoek onder 100 basisschoolleerlingen zien dat een eenmalig schrijversbezoek helpt om de stijl en ideeën van de

auteur terug te vinden in meerdere door de auteur geschreven boeken (Bloem & Manna, 1999). Dit lijkt vooral te komen doordat de lezer vragen kan stellen aan de auteur. Ook andere onderzoekers observeerden dat lezers door vragen te stellen meer affiniteit krijgen met de boeken van een auteur, wat de leesmotivatie bevordert (Beuchat, 1994; Bloem & Manna, 1999; Hermans & Jans, 2012; Miller, 2014; Sanacore, 1993). Bovendien krijgen lezers door het meemaken van meerdere schrijversbezoeken meer interesse in lezen. Voorlezen door de auteur blijkt in een evaluatieve studie naar het programma De Schoolschrijver² de mooiste ervaring voor de lezers gedurende het bezoek (Mol et al., 2015). Uit verschillende studies komt naar voren dat schrijversbezoeken de leesmotivatie kunnen bevorderen. Daarnaast lijken lezers na een schrijversbezoek tot andere boekkeuzes te komen en meer boeken te gaan lenen van de betreffende auteur, wat suggereert dat de leesfrequentie vooruit gaat (Beuchat, 1994; Kieft & Damstra, 2016; Klug, Turner, & Feuerborn, 2009).

Ook in het voortgezet onderwijs zijn er opbrengsten te vinden van schrijversbezoeken voor de leesfrequentie (Forgrave, 2014; Hayward, 2002; McElmeel, 1994; Miller, 2014; Naslund & Jobe, 2005; Taylor & Dickinson, 1991; Walker & Feldman, 2013). De lezers lijken zich door het schrijversbezoek verbonden te voelen met de auteur, waardoor zij geneigd zijn om meer boeken van deze auteur en van andere auteurs te lezen (McElmeel, 1994; Miller, 2014). De lezers geven ook aan dat ze door het schrijversbezoek beter inzicht hebben in de stijl van het boek, en er beter op kunnen reflecteren (Hayward, 2002).

Samenvattend lijken schrijversbezoeken een positieve uitwerking te hebben op de leesfrequentie, leesmotivatie en leesattitude van lezers in zowel het basis- als het voortgezet onderwijs. Lezers wilden niet alleen meer boeken lezen van de auteur die op bezoek kwam, maar raakten ook gemotiveerder voor lezen in het algemeen.

Perspectief van de inhoudelijk begeleider

De inhoudelijk begeleiders, oftewel docenten en bibliothecarissen, kunnen uit de eerste hand de effecten van het schrijversbezoek op de lezer ervaren doordat zij voor, tijdens en na het bezoek in contact zijn met de lezers.

Uit de studies komt naar voren dat de inhoudelijk begeleiders verschillende opbrengsten waarnemen van het schrijversbezoek met betrekking tot leesfrequentie, leesmotivatie en leesattitude van de lezers (Haanstra, Godefrooij, & Hartogs, 1982; Hermans & Jans, 2012; Kieft & Damstra, 2016; Mol et al., 2015; Taylor & Dickinson, 1991). Zo geeft ongeveer driekwart van de inhoudelijk begeleiders op de basisschool aan dat zij een verhoogd leesplezier zien bij de leerlingen na een traject van schrijversbezoeken gedurende een half jaar (Kieft & Damstra, 2016; Mol et al., 2015³). Veel inhoudelijk begeleiders geven ook aan dat basisschoolleerlingen na het bezoek van de auteur meer geïnspireerd zijn om boeken te lezen en actiever aan de slag gaan met lezen (Kieft & Damstra, 2016;

² Binnen het programma De Schoolschrijver bezoekt een auteur van kinderboeken gedurende een half jaar wekelijks een basisschoolklas. Deze 'schoolschrijver' leest de kinderen voor, gaat met hen in gesprek over boeken en geeft hun opdrachten om creatief te leren schrijven.

³ Beide onderzoeken zijn uitgevoerd in het kader van het leesbevorderingsprogramma De Schoolschrijver.

Mol et al., 2015; Hermans & Jans, 2012; Ward, 2008). Tevens stellen zij dat de lezers door het lezen en horen van verhalen, voor en tijdens het schrijversbezoek, meer interesse tonen in het lezen en meer literaire genres ontdekken (Hermans & Jans, 2012).

Ook de inhoudelijk begeleiders in het voortgezet onderwijs zien opbrengsten van het schrijversbezoek met betrekking tot leesfrequentie, leesmotivatie en leesattitude van de lezers. Als inhoudelijk begeleiders na het schrijversbezoek in gesprek gaan met de lezers, geven zij aan dat het schrijversbezoek zorgde voor diepgaande gesprekken over literaire aspecten, zoals stijl, en voor reflectie op de boeken (Hayward, 2002). De inhoudelijk begeleiders geven daarnaast aan dat de interactie tussen auteur en lezer een positief effect heeft op de geletterdheid van de lezer (Naslund & Jobe, 2005).

Het belang van het schrijversbezoek is voor de inhoudelijk begeleiders dus duidelijk. Zij zien dat lezers in het basis- en voortgezet onderwijs tijdens en na het schrijversbezoek een positievere leesattitude hebben (Forgrave, 2014; Gutman, 1997; Hayward, 2002; Kieft & Damstra, 2016; Naslund & Jobe, 2005; Sanacore, 1993; Ward, 2008).

Perspectief van de auteur

De auteurs zien veel opbrengsten van hun bezoek (Jones & Lockwood, 1998; Hayward, 2002; Miles, 1980; Sanacore, 1995; Silverman, 2013; Ward, 2008). In verschillende studies geven de auteurs aan dat het persoonlijke contact tijdens het schrijversbezoek volgens hen een positieve invloed heeft op de leesfrequentie, de leesmotivatie en de leesattitude van de lezer (Baker, 2002; Clark, 2003; Hayward, 2002; Klug, Turner & Feuerbon, 2009; Naslund & Jobe, 2005; Miles, 1980). Het persoonlijke contact lijkt ervoor te zorgen dat de lezers leren dat de auteur mogelijk dezelfde interesses of waarden heeft als zij (Hayward, 2002; Miles, 1980). De auteurs kunnen vertellen over hun persoonlijke leven, bijvoorbeeld door jeugdherinneringen over schrijven en lezen op te halen, door te vertellen over hun eigen schoolloopbaan, of door uit te leggen hoe zij op de ideeën voor hun boeken komen (Hayward, 2002). Ook kunnen lezers zich via het schrijversbezoek bewust worden van verschillen in perspectieven en visies die mensen kunnen hebben (Baker, 2002; Klug, Turner, & Feuerborn, 2009; Sanacore, 1993). Zo kunnen tijdens het schrijversbezoek de visies en perspectieven van de personages verder besproken worden. Een lezer kan hierdoor bijvoorbeeld bepaalde cultuurverschillen (of -overeenkomsten) beter leren begrijpen. Daarnaast geven de auteurs aan dat zij denken de lezers te inspireren om meer te lezen (Clark, 2003; Hermans & Jans, 2012; Naslund & Jobe, 2005; Ward, 2008). De auteur kan de lezers, bijvoorbeeld, inspireren door hen tijdens het schrijversbezoek kennis te laten maken met een diepere laag in een boek en door hen te interesseren in andere verhalen (Clark, 2003; Hermans & Jans, 2012). Doordat de lezer de diepere lagen van het boek en de inspiratiebronnen van de auteur begrijpt, zal hij/zij sneller boeken van de auteur kopen of lenen in de bibliotheek.

De auteurs benadrukken verder dat het schrijversbezoek lezers mogelijk leert dat het ook voor hen mogelijk is om auteur te worden (Hayward, 2002). Lezers leren over welke gedachten de auteur tijdens het schrijven had en begrijpen waarom het verhaal bepaalde wendingen neemt. Dit alles leidt, volgens de geïnterviewde auteurs, tot een groter enthousiasme voor de auteur en zijn of haar boeken (Hayward, 2002; Ward, 2008). Auteurs kunnen de lezers ook helpen door hun inzicht te

geven in hun frustraties. Ze merken op dat lezers vaak verbaasd zijn over de hoeveelheid aanpassingen die gedaan moeten worden voordat een boek gepubliceerd wordt, en over de hoeveelheid tijd die het schrijven van een boek kost (Beuchat, 1994; Hayward, 2002; Ward, 2008). Dit kan lezers leren dat zij niet de enigen zijn die moeite hebben met schrijven (Hayward, 2002). Dankzij schrijversbezoeken leren lezers dus over de schrijver en boeken, en daarnaast over het creatieve proces en de procedure rond het publiceren van een boek.

Ondanks dat de auteur de lezers alleen ontmoet gedurende het daadwerkelijke schrijversbezoek (en niet voor en na het schrijversbezoek), geven auteurs aan dat het contact met de lezers niet direct stopt na het bezoek (Hayward 2002; McElmeel, 1994; Ward, 2008). Vaak ontvangen auteurs naderhand brieven of verhalen van lezers per mail of post (Clark, 2003; Ward, 2008).

Perspectief van de organisator

Schrijversbezoeken worden door diverse personen of instanties georganiseerd, bijvoorbeeld door een docent, een schoolcomité, een boekhandel of een bibliotheek (Beuchat, 1994; Sanacore, 1993). Daarnaast bestaan in sommige landen bemiddelingsorganisaties die helpen met het vinden van de juiste auteur voor een bezoek, zoals in Nederland De Schrijverscentrale. Doordat de organisatorrol ingevuld kan worden door veel verschillende mensen kan er overlap zijn tussen de organisator en de inhoudelijk begeleider. In de gevonden literatuur valt de rol van de organisator dan ook geregeld samen met de rol van de inhoudelijk begeleider. Hierdoor is het moeilijk om uitsluitend de visie van de organisator op het schrijversbezoek te beschrijven. Daarnaast lijken in de literatuur in het bijzonder de randvoorwaarden voor een succesvol schrijversbezoek te worden benadrukt. Op dit aspect zal in de volgende paragraaf dieper worden ingegaan.

De hoofdreden voor het organiseren van een schrijversbezoek lijkt het inspireren van de lezers om meer boeken te lezen (Clark, 2003; Kieft & Damstra, 2016). De organisatoren zien de opbrengsten van het schrijversbezoek terug op het gebied van leesfrequentie, leesattitude en leesplezier (Kieft & Damstra, 2016). Tevens zien ze dat auteurs lezers ondersteunen bij de boekkeuze, onder andere door hen te stimuleren om buiten hun 'comfortzone' te stappen (Elliot et al., 2002; Sanacore, 1993, 1995).

Samenvatting

In deze paragraaf zijn de opbrengsten van het schrijversbezoek nader bekeken. De opbrengsten zijn beschreven vanuit vier perspectieven: die van de lezer, de inhoudelijk begeleider, de auteur en de organisator. Zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs lijkt het schrijversbezoek te leiden tot een hogere leesfrequentie en leesmotivatie en een positievere leesattitude. Lezers geven aan dat ze het schrijversbezoek een plezierige ervaring vinden en dat zij hierdoor ook andere boeken van de auteur gaan lezen. Inhoudelijk begeleiders en organisatoren benoemen deze effecten ook: zij zien dat lezers andere boeken van de auteur kiezen en meer met elkaar in gesprek gaan over boeken. De auteurs geven aan dat een schrijversbezoek veel opbrengsten heeft voor lezers: in contact treden en communiceren met auteurs, en een diepgaander begrip van literaire aspecten van hun boeken.

2.3 Randvoorwaarden voor een succesvol schrijversbezoek

In deze paragraaf staan de randvoorwaarden voor een succesvol schrijversbezoek centraal. Een schrijversbezoek wordt succesrijk geacht als het op enigerlei wijze bijdraagt aan de leesfrequentie, de

leesmotivatie en/of de leesattitude van de lezer. Op basis van de gevonden studies zal worden ingegaan op de inbedding van het schrijversbezoek (de voorbereiding, het bezoek zelf en de 'nabereiding'), het kiezen van een auteur, de duur van het schrijversbezoek (eendaags of meermalig) en de verschillen tussen een fysiek en een digitaal schrijversbezoek. De beschreven literatuur gaat zowel over het basisonderwijs als over het voortgezet onderwijs. De randvoorwaarden zijn voor de twee doelgroepen dezelfde. Als er in de literatuur verschillen worden gerapporteerd tussen het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs, wordt dit specifiek benoemd.

De inbedding van een schrijversbezoek

Iets minder dan de helft van de studies binnen dit literatuuronderzoek beschrijft het belang van een goede inbedding van het schrijversbezoek in de lessen. De inbedding van een schrijversbezoek lijkt tijdsintensief, maar is belonend en lijkt zelfs essentieel voor een succesvol bezoek (Elliot et al., 2002; Hayward, 2002; Ruby, 2007). De inbedding van het schrijversbezoek blijkt uit drie fasen te bestaan, namelijk de voorbereiding, het schrijversbezoek zelf en de activiteiten na afloop van het schrijversbezoek (Clark, 2003; Elliot et al., 2002; Hayward, 2002; McElmeel, 1994; Moynihan, 2009; Taylor & Dickinson, 1991). Alle drie deze aspecten worden hieronder besproken.

1 Voorbereiding op het schrijversbezoek

De eerste fase vindt plaats voorafgaand aan het schrijversbezoek. Hier kan een onderscheid worden gemaakt tussen organisatorische aandachtspunten en inhoudelijke aandachtspunten.

Organisatorische voorbereiding

De ideale voorbereiding van een schrijversbezoek omvat onder andere de planning van het bezoek, het uitnodigen van de auteur, het regelen van de boeken van de auteur om te lezen en eventueel te verkopen, het regelen van een presentje voor de auteur en het organiseren van activiteiten rond de boeken van de auteur (Elliot et al., 2002; Gutman, 1997; McElmeel, 1994; Silverman, 2013; Taylor & Dickinson, 1991). Om dit alles mogelijk te maken, wordt geadviseerd om binnen de organisatie een verantwoordelijke aan te wijzen voor het schrijversbezoek. Het aanwijzen van een verantwoordelijke kan bijvoorbeeld worden gedaan door de vorming van een comité, dat kan bestaan uit supervisors, bibliothecarissen en docenten (Elliot et al., 2002; McElmeel, 1994; Sanacore, 1993). Daarnaast wordt geadviseerd om de lezers in de voorbereiding en na afloop van het bezoek opdrachten te geven. Op deze manier kunnen zij zich verbonden voelen met het schrijversbezoek (Elliot et al., 2002; Gutman, 1997; Hayward, 2002; Jones & Lockwood, 1998; Ruby, 2007).

Om het schrijversbezoek goed in te plannen, wordt aangeraden om de auteur op tijd (meestal ruim een half jaar van tevoren, soms zelfs een jaar van tevoren) te benaderen (Elliot et al., 2002; Hayward, 2002; Ruby, 2007). Als het schrijversbezoek gepland staat, dient dit meteen op de schoolkalender gezet te worden, zodat het bij iedereen bekend is (Elliot et al., 2002). Het is van belang dat zowel de inhoudelijk begeleider als de auteur bekend zijn met de kenmerken van de te bezoeken groepen (leeftijd, niveau, etcetera) en de precieze datum en tijd van het bezoek (Clark, 2003; McElmeel, 1994; Ruby, 2007). Een maand voor het schrijversbezoek kunnen er posters en aankondigingen in de school worden opgehangen. De publiciteit kan ook worden uitgebreid naar een aankondiging in een lokale krant of de schoolkrant (Elliot et al., 2002; Gutman, 1997; Hayward, 2002; Kieft & Damstra, 2016).

Inhoudelijke voorbereiding

Naast een organisatorische dient er ook een inhoudelijke voorbereiding plaats te vinden (Haanstra, Godefrooij, & Hartogs, 1982). Kernaspecten voor het succes van een schrijversbezoek zijn de visie van de inhoudelijk begeleider op het schrijversbezoek (Kiefer, 2001), het enthousiasme van de inhoudelijk begeleider voor het schrijversbezoek (Elliot et al., 2002; Jones & Lockwood, 1998; Naslund & Jobe, 2005) en de voorbereiding door de inhoudelijk begeleider en de lezers op het schrijversbezoek (Clark, 2003; Elliot et al., 2002; Naslund & Jobe, 2005). Het laatste zou bijvoorbeeld kunnen door boeken van de auteur voor te lezen of samen te lezen (Clark, 2003; Kiefer, 2001).

In de voorbereiding op een schrijversbezoek kan de inhoudelijk begeleider samen met de lezers een of meerdere boeken van een auteur bestuderen (Clark, 2003; Elliot et al., 2002; Hayward, 2002; Naslund & Jobe, 2005; McElmeel, 1994; Moynihan, 2009; Silverman, 2013). Naast de lezers dient dus ook de inhoudelijk begeleider bekend te zijn met de boeken (Clark, 2003; Hayward, 2002). De inhoudelijk begeleider heeft een voorbeeldfunctie: als leerlingen zien dat hij of zij interesse toont, zullen zij meer betrokken zijn.

Door het bestuderen van verschillende boeken van eenzelfde auteur, kunnen de lezers een diepgaande studie maken van het werk van de auteur en zijn/haar literaire stijl (Dorfman, 2002; Hayward, 2002; Sabol, 2005). Dit wordt ook wel een 'auteursstudie' genoemd. Deze auteursstudie helpt lezers om verschillende elementen van de tekst – zoals verbeelding en karakteristieke stijlkenmerken – te ontdekken (Sabol, 2005; Mol et al., 2015). Aan de hand van een auteursstudie kunnen lezers zinvolle vragen bedenken (Elliot et al., 2002; Hayward, 2002; McElmeel, 1994; Moynihan, 2009; Sanacore, 1993). Als lezers het werk voorafgaand aan het schrijversbezoek hebben gelezen en bediscussieerd, heeft de auteur een fundament om een discussie te starten. Hierdoor kan er een diepgaandere connectie tussen auteur en leerling ontstaan (Clark, 2003).

Daarnaast is het van belang dat bij de voorbereiding van een schrijversbezoek de school en/of de bibliotheek voldoende boeken van de uitgenodigde auteur in huis haalt (Dorfman, 2002; Kieft & Damstra, 2016; Elliot et al., 2002; Hayward, 2002). Dit stelt lezers in staat om een of meerdere boeken te lezen in de voorbereiding en om na afloop door te gaan met het lezen van boeken van de auteur die ze ontmoet hebben.

2 Het schrijversbezoek zelf

De tweede fase in de inbedding van een schrijversbezoek is het bezoek zelf. Het schrijversbezoek kan een ervaring voor de hele school zijn of voor een enkele groep (Elliot et al., 2002; Hayward, 2002; McElmeel, 1994). Als de auteur meerdere presentaties geeft op dezelfde school, wordt er aangeraden om een gastvrouw of gastheer in te zetten. Deze kan de auteur gedurende de dag begeleiden en introduceren, en hem of haar bijvoorbeeld een rondleiding door de school geven. Deze persoon kan ook een leerling van de school zijn (Naslund & Jobe, 2005; McElmeel, 1994; Moynihan, 2009; Ruby, 2007). Daarnaast kunnen leerlingen helpen met het dragen van de materialen die de auteur bij zich heeft (Ruby, 2007).

De inhoudelijk begeleiders geven aan dat tijdens een succesvol bezoek de auteur veel aandacht heeft voor leesmotivatie en leesplezier, en enthousiast met de lezers aan de slag gaat met activiteiten rond

boeken en literatuur (Elliot et al., 2002; Haanstra, Godefrooij, & Hartogs, 1982; Kieft & Damstra, 2016). Zo'n activiteit is bijvoorbeeld het maken van een alfabetboek, waarbij een auteursprofiel wordt opgesteld (Elliot et al., 2002). Elke letter van het alfabet staat dan voor een feit over de auteur, voor een boek van zijn of haar hand of voor een personage uit een van zijn of haar boeken. Vanuit de literatuur is er weinig bekend over de invloed van de verschillende onderdelen van het schrijversbezoek. Zo is niet bekend wat de verhouding dient te zijn tussen voorlezen, vertellen, visuele presentatie en andere activiteiten. Daarnaast kunnen er wat dit betreft verschillen zijn tussen eenmalige en meermalige schrijversbezoeken (zie ook 'Duur van het schrijversbezoek' hieronder).

De verwachtingen van de auteur en de school spelen ook een grote rol in het succes van het schrijversbezoek (Haanstra, Godefrooij, & Hartogs, 1982). In verschillende interviews delen auteurs hun verwachtingen rond een succesvol schrijversbezoek op een school. Zo willen ze zich graag welkom voelen en verwachten zij te kunnen spreken in een comfortabele ruimte, met bijvoorbeeld een microfoon, een tafel en een whiteboard (Clark, 2003; Elliot et al., 2002; Ruby, 2007). Daarnaast vinden zij een geïnteresseerd publiek (lezer en inhoudelijk begeleider) belangrijk (Beuchat, 1994; Elliot et al., 2002; Haanstra, Godefrooij, & Hartogs, 1982; Jones & Lockwood, 1998). Ook vinden ze het belangrijk om weinig onderbroken te worden. Voorbeelden van onderbrekingen: lezers die naar andere activiteiten gaan, de bel van de middagpauze, gelach van lezers, berichten over de luidspreker (Clark 2003; Haanstra, Godefrooij, & Hartogs, 1982; Jones & Lockwood, 1998; Ruby, 2007). Een andere succesfactor, volgens auteurs, is de aanwezigheid van de inhoudelijk begeleider tijdens het bezoek, zodat de auteur zichzelf kan zijn en geen leraar hoeft te worden (Gutman, 1997; Haanstra, Godefrooij, & Hartogs, 1982; Jones & Lockwood, 1998). In het verlengde hiervan blijkt dat de manier waarop de inhoudelijk begeleider het schrijversbezoek ondersteunt en promoot van invloed is op de ervaring van het evenement door de lezers (Elliot et al., 2002; Hayward, 2002; Sanacore, 1993; Silverman, 2013). Ook blijkt het voor het succes van het schrijversbezoek van belang dat de lezers het boek gelezen hebben en vragen voorbereid hebben (Beuchat, 1994; Elliot et al., 2002; Jones & Lockwood, 1998; McElmeel, 1994). Vanzelfsprekend verwachten auteurs met respect te worden behandeld (Clark, 2003; Jones & Lockwood, 1998).

Het is mogelijk om aan het eind van het schrijversbezoek een signeersessie te organiseren. Voor een succesvol schrijversbezoek is het dan wél van belang om dit van tevoren met de auteur kort te sluiten en om duidelijkheid te bieden aan de lezers (Clark, 2003; Gutman, 1997; Hayward, 2002; McElmeel, 1994; Ruby, 2007). Daarnaast dient het voor de auteur duidelijk te zijn of die signeersessie samenvalt met de verkoop van boeken of dat hij/zij ook boeken signeert die reeds in het bezit zijn van lezers (Gutman, 1997; Hayward 2002; McElmeel, 1994). Deze punten zijn van belang om een mooie kans, die een signeersessie biedt, niet om te laten slaan in een onsuccesvolle activiteit.

3 Na het schrijversbezoek

De derde en laatste fase volgt na het daadwerkelijke schrijversbezoek. Als het schrijversbezoek afgerond is, kunnen er verdiepende activiteiten georganiseerd worden. Ook bij deze derde fase zijn organisatorische en inhoudelijke aandachtspunten te onderscheiden.

Organisatorische aandachtspunten

Op sommige scholen is het (in samenwerking met de boekhandel) mogelijk om na het schrijversbezoek de boeken op school te houden, zodat lezers alsnog boeken kunnen kopen (Gutman, 1997). Daarnaast kan het voor de organisator een aanbeveling zijn om vragenlijsten uit te delen aan de inhoudelijk begeleider en (eventueel) de lezers, om te achterhalen wat zij van het schrijversbezoek vonden (Elliot et al., 2002; Kieft & Damstra, 2016; Taylor & Dickinson, 1991; Ward, 2008). Zo krijgt de organisator inzicht in wat er speelde tijdens het schrijversbezoek, wat er verbeterd kan worden en wat de opbrengsten voor de school zijn. Verder kan zo duidelijk worden of de gekozen auteur past bij de school en of er ook in de toekomst interesse zal zijn voor een schrijversbezoek (Elliot et al., 2002).

Inhoudelijke aandachtspunten

Naast organisatorische zijn er inhoudelijke aandachtspunten. Een schrijversbezoek krijgt een stevigere inbedding als er ook na het bezoek activiteiten plaatsvinden. Voorbeelden zijn het lezen van de literatuur van de auteur en het implementeren van deze leesactiviteit in het curriculum (Elliot et al., 2002; Gutman, 1997; Hayward, 2002; McElmeel, 1994). Ook andere activiteiten kunnen zinvol zijn voor de leesmotivatie, de leesfrequentie en de leesattitude van lezers, bijvoorbeeld het schrijven van een bedankbrief, discussiëren over het schrijversbezoek en een bezoek aan de bibliotheek (Elliot et al., 2002; Gutman, 1997; Hayward, 2002; Kieft & Damstra, 2016; McElmeel, 1994).

Keuze van de auteur en het boek

Het vinden van een passende auteur kan op verschillende manieren gebeuren. Uit de literatuur blijkt dat auteurs vaak gevonden worden via het netwerk van de organisator (Moynihan, 2009; Taylor & Dickinson, 1991). Zo kan een school referenties opvragen bij een andere school in de buurt (Gutman, 1997). Maar een auteur kan ook gevonden worden via contacten van een bibliotheek (Moynihan, 2009; Silverman, 2013), een boekhandel (Moynihan, 2009; Silverman, 2013) of een uitgever (Taylor & Dickinson, 1991). Daarnaast zijn er organisaties die kunnen helpen bij het vinden van de juiste auteur (Haanstra, Godefrooij, & Hartogs, 1982; Naslund & Jobe, 2005), zoals De Schrijverscentrale in Nederland, WITS (Writers In The School) in Amerika en Society of Authors in Engeland.

Bij het kiezen van een auteur dient de organisatie rekening te houden met diverse aspecten. Een van de belangrijkste aspecten is het budget (Elliot et al., 2002; Gutman, 1997; Naslund & Jobe, 2005; Ruby, 2007). Daarnaast dienen de gekozen boeken geschikt te zijn voor de doelgroep, om de lezers zowel emotioneel als intellectueel te kunnen stimuleren (Elliot et al., 2002; Ruby, 2007). Ook moeten de boeken personages en plots hebben die voor de doelgroep geloofwaardig zijn (Sabol, 2005). Bij oudere lezers kan er gezocht worden naar een auteur die een specifieke thematiek behandelt, bijvoorbeeld de dood of het geloof (Sanacore, 1993). Daarnaast speelt – volgens inhoudelijk begeleiders, auteurs en organisatoren – bij een succesvol schrijversbezoek de persoonlijkheid van de auteur een grote rol (Haanstra, Godefrooij, & Hartogs, 1982).

In termen van beschikbaarheid kan er gekeken worden naar auteurs die binnenkort een boek uitbrengen (Taylor & Dickinson, 1991), naar het beschikbare promotiemateriaal (Gutman, 1997; Taylor & Dickinson, 1991) en naar de agenda van auteurs: komt hij of zij ook op een andere school, een bibliotheek of een festival in de buurt (Naslund & Jobe, 2005; Ruby, 2007).

Duur van het schrijversbezoek

De duur van het schrijversbezoek is op zichzelf geen randvoorwaarde voor het succes van het schrijversbezoek. Toch kan de duur van het schrijversbezoek van invloed zijn op leesfrequentie, leesmotivatie en leesattitude van de lezers. Uit de studies blijkt dat er twee soorten schrijversbezoeken zijn: eenmalige en meermalige schrijversbezoeken.

Eenmalig schrijversbezoek

Bij een eenmalig schrijversbezoek komt een auteur in principe één keer op school. Hij of zij kan dan meerdere klassen bezoeken, maar zal in elke klas één keer een sessie houden. De bezoeken kunnen extra activiteiten omvatten, vooraf en na afloop, zoals voorbereidend lezen en zoeken naar andere boeken van de auteur in de bibliotheek (Hayward, 2002). Een voordeel van eenmalige bezoeken lijkt te zijn dat de spanning die voorafgaat aan het bezoek hoog is. Dat vergroot de kans dat de lezers enthousiast zijn over het bezoek van de auteur (Taylor & Dickinson, 1991). Verschillende auteurs geven aan dat zij eenmalige bezoeken prefereren boven meermalige bezoeken, omdat je van tevoren niet weet of er een 'klik' zal zijn met de groep (Jones & Lockwood, 1998).

Meermalig schrijversbezoek

Bij een meermalig schrijversbezoek komt de auteur over een langere periode meerdere keren in de klas. Hij of zij kan bijvoorbeeld gedurende zes maanden een keer per week langskomen. Een voordeel van meerdere bezoeken is dat de lezers over een langere periode in contact staan met de auteur (Clark, 2003). Zo kan er een meer diepgaande relatie worden opgebouwd tussen auteur en lezer (Clark, 2003). Een ander voordeel is dat er problemen kunnen worden vermeden die zich soms voordoen bij een eenmalig schrijversbezoek, zoals verlegen lezers die geen vragen durven te stellen (Taylor & Dickinson, 1991). Een negatief effect van meermalige schrijversbezoeken kan echter zijn dat de auteur meer gezien gaat worden als een docent (Taylor & Dickinson, 1991): hierdoor kan er onrust ontstaan en verdwijnt het speciale effect van de auteur.

Fysiek of digitaal schrijversbezoek

Een schrijversbezoek kan op twee manieren plaatsvinden. Enerzijds is er de mogelijkheid van een fysiek, face-to-face-bezoek. Anderzijds zijn er steeds meer mogelijkheden om auteurs via digitale kanalen te ontmoeten, bijvoorbeeld via Skype.

Fysiek schrijversbezoek

Tijdens een fysiek, face-to-face-bezoek ontmoeten auteur en lezers elkaar op locatie, bijvoorbeeld in de klas, een bibliotheek, een boekhandel of zelfs een theater. De lezers luisteren naar voordrachten en kunnen vragen stellen over het boek (Elliot et al., 2002; Haanstra, Godefrooij, & Hartogs, 1982; Hayward, 2002; McElmeel, 1994; Taylor & Dickinson, 1991). Tijdens een fysieke ontmoeting kunnen de lezers een boek laten signeren door de auteur en kunnen er activiteiten plaatsvinden waaraan de auteur zelf meewerkt (Clark, 2003; Kieft & Damstra, 2016; Mol et al., 2015).

Digitaal schrijversbezoek

Naast de fysieke, face-to-face-communicatie is er in de digitale wereld een nieuw arsenaal van mogelijkheden beschikbaar gekomen. Recente literatuur stelt dat technologie ondersteunend kan zijn bij een schrijversbezoek (Sabot, 2005; Walker & Feldman, 2013). Een virtueel schrijversbezoek

kan bijvoorbeeld plaatsvinden via Skype (Messner, 2009; 2010; Sabol, 2005; Silverman, 2013; Walker & Feldman, 2013). Deze vorm van communicatie via de computer en het internet is relatief goedkoop en stelt lezers in staat om te communiceren met auteurs over de hele wereld (Messner, 2009; 2010; Sabol, 2005; Silverman, 2013). Een voordeel van deze digitale middelen is verder dat ook in meer afgelegen gebieden schrijversbezoeken kunnen worden gerealiseerd, zonder dat de kosten te hoog worden (Elliot et al., 2002; Messner, 2009; 2010). Nadelen van het digitale schrijversbezoek zijn dat de lezer het gevoel kan hebben dat dit minder persoonlijk is, dat de internetverbinding kan uitvallen (Walker & Feldman, 2013).

Er is nog geen Nederlandse literatuur over het digitale schrijversbezoek. Mogelijk vinden Nederlandse scholen het fijn om een auteur in levenden lijve te ontmoeten. In landen die gebruikmaken van schrijversbezoeken via Skype (bijvoorbeeld Australië en de Verenigde Staten) zijn de afstanden vaak zeer groot. Dat kan een verklaring zijn voor het feit dat de vraag naar digitale schrijversbezoeken daar groter is.

Samenvatting

In deze paragraaf zijn de randvoorwaarden voor een succesvol schrijversbezoek aan bod gekomen. Uit de literatuur blijkt dat er bij de inbedding van een succesvol schrijversbezoek rekening wordt gehouden met drie fasen: voorbereiding (met onder andere de planning), het schrijversbezoek zelf en de activiteiten na afloop van het bezoek. Daarnaast blijkt de keuze van de auteur van invloed te zijn op het succes van een schrijversbezoek. De duur (eenmalig versus meermalig) en de vorm (digitaal versus fysiek) van het schrijversbezoek lijken niet van invloed op het succes.

2.4 Kanttekeningen bij het literatuuronderzoek

Er is in de literatuur veel lof voor het schrijversbezoek, maar er kunnen hier toch ook enkele kanttekeningen worden geplaatst. Het merendeel van de bestaande studies beschrijft op basis van observaties een verbetering in leesfrequentie, leesmotivatie en/of leesattitude bij lezers in het basis- en voortgezet onderwijs. Tegelijkertijd zijn er weinig studies die concrete meetinstrumenten gebruiken om een dieper inzicht te krijgen in het schrijversbezoek. Hierbij valt te denken aan wetenschappelijk gestandaardiseerde observatielijsten.

Er zijn verschillende zaken die het moeilijk kunnen maken om de waarde van het schrijversbezoek in kaart te brengen. De opbrengsten kunnen bijvoorbeeld moeilijk te meten zijn omdat er vaak veel variabelen van invloed zijn. Voorbeelden van dit soort variabelen zijn de persoonlijke 'klik' met de auteur, de concentratie van de klas, het moment van het schrijversbezoek en het verschil in de 'nabereiding' van schrijversbezoeken. Bovendien is het de vraag welke indicatoren centraal zouden moeten staan om het succes te bewijzen: het aantal geleende of gekochte boeken na een schrijversbezoek, de feedback van de lezer of de observaties in de klas (Nightingale & Norton, 1986, zoals geciteerd in Taylor & Dickinson, 1991).

Een hiaat in de bestaande en voor dit onderzoek samengevatte literatuur betreft gerandomiseerde effectonderzoeken. Er zijn geen studies gedaan met een experimentgroep, die gedurende een bepaalde periode aan het schrijversbezoek wordt onderworpen, en een controlegroep, die geen

interventie ondergaat en het reguliere onderwijsprogramma volgt. Het zou interessant zijn als dergelijke studies in de toekomst aandacht krijgen en kunnen worden uitgevoerd.

3 Het gebruikersonderzoek

3.1 Opzet van het onderzoek

In het gebruikersonderzoek zijn digitale vragenlijsten voorgelegd aan leerlingen uit de bovenbouw van het basisonderwijs, het vmbo en de onderbouw van havo en vwo. Ook zijn er vragenlijsten voorgelegd aan schrijvers die scholen bezoeken, aan leraren en aan organisatoren van de schrijversbezoeken. Zie paragraaf 3.2 voor meer informatie over de respondenten.

Bij het opstellen van de vragenlijsten zijn we voornamelijk uitgegaan van de opbrengsten van schrijversbezoeken en de randvoorwaarden zoals die zijn beschreven in de literatuurstudie *De effecten van schrijversbezoeken op leesbevordering* (Bos & Notten, 2017). Deze literatuurstudie wordt in het vervolg van dit rapport aangeduid met 'de literatuurstudie'. Een samenvatting van de literatuurstudie vindt u in hoofdstuk 2. Tevens hebben we, voorafgaand aan en aanvullend op de vragenlijsten, drie groeps gesprekken gevoerd elk met een auteur, leerlingen, leraren en een bibliothecaris: een gesprek op een basisschool, een op een vmbo-school en een op havo-vwo. De uitkomsten van deze groepsinterviews zijn gebruikt om de vragenlijsten aan te scherpen. In dit rapport zijn citaten uit deze gesprekken opgenomen: ter illustratie en om de vragenlijsten beter te duiden en in te kleuren. Voor de vragen over de organisatorische voorbereiding van de schrijversbezoeken (bijvoorbeeld over het contact vooraf tussen school en schrijver en de voorbereidingstijd) hebben we gebruikgemaakt van informatie van De Schrijverscentrale.

De vragenlijsten zijn gedigitaliseerd in het programma Collector. De vragenlijsten voor leerlingen zijn uitgezet via de contactpersonen van de scholen. Stichting Lezen en De Schrijverscentrale hebben deze contactpersonen telefonisch benaderd met het verzoek deel te nemen aan het onderzoek, waarna Oberon de link naar de vragenlijst naar de contactpersoon heeft verstuurd. De contactpersoon heeft de link verspreid onder de leerlingen. De leerlingen hebben de vragenlijst binnen een week na het schrijversbezoek ingevuld. In het basisonderwijs konden de contactpersonen er ook voor kiezen om de vragenlijst op papier te laten invullen; deze zijn later ingevoerd in Collector. De directeurs van de deelnemende scholen hebben een toestemmingverklaring ingevuld, waarin zij instemden met het onderzoek. In de vragenlijsten waren geen vragen over persoonsgegevens opgenomen. De antwoorden zijn dan ook op geen enkele wijze herleidbaar tot individuele leerlingen. Van auteurs, leraren en organisatoren kreeg Oberon via De Schrijverscentrale een e-mailadressenbestand. Naar deze adressen is een digitale vragenlijst verstuurd en een week later een herinnering.

De dataverzameling vond plaats in mei en juni en van september tot november 2017. Op basis van de ingevulde vragenlijsten (die bestonden uit eenkeuze-, meerkeuze- en open vragen) en de groeps gesprekken is de voorliggende rapportage tot stand gekomen. De vragenlijsten zijn opgenomen als bijlage 5 t/m 7.

3.2 De respondenten

In het gebruikersonderzoek onderscheiden we vier groepen respondenten:

1. leerlingen uit de bovenbouw (groep 6, 7 en 8) van het basisonderwijs (de 'lezer' in het literatuuronderzoek);
2. leerlingen uit het vmbo (alle leerjaren) en de onderbouw (leerjaar 1 t/m 3) van havo-vwo (de 'lezer' in het literatuuronderzoek);
3. auteurs die schrijversbezoeken verzorgen op scholen (of voor schoolklassen in de bibliotheek) (de 'auteur' in het literatuuronderzoek);
4. docenten (leraren) en organisatoren (de 'inhoudelijk begeleider' en 'organisator' in het literatuuronderzoek).

Deze laatste groep respondenten bestaat uit leraren en organisatoren in zowel het primair als het voortgezet onderwijs. In de literatuurstudie is sprake van 'inhoudelijk begeleiders' (docenten en bibliothecarissen) en van 'organisatoren'. Omdat, zoals ook uit de literatuurstudie blijkt, de rol van organisator geregeld samenvalt met de rol van inhoudelijk begeleider, hebben we deze rollen in het gebruikersonderzoek samengevoegd. Alleen daar waar interessante verschillen of overeenkomsten te zien zijn tussen inhoudelijk begeleiders en organisatoren worden deze groepen afzonderlijk benoemd.

De grootte van de groep respondenten kan per vraag (iets) verschillen, doordat respondenten een vraag hebben overgeslagen, of als gevolg van routing in de vragenlijsten waardoor een respondent niet alle vragen hoefde te beantwoorden. De totalen van de percentages komen niet overal uit op 100% doordat de respondenten bij sommige vragen meerdere antwoorden konden geven of als gevolg van afronding.

De groep respondenten was niet groot genoeg om een representatief beeld te schetsen van de gehele populatie. Dat was ook niet het streven in dit onderzoek. De groep respondenten is wél groot genoeg om een indruk te geven van de ervaren opbrengsten van schrijversbezoeken.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de verschillende groepen respondenten.

Leerlingen

In het basisonderwijs vulden 314 leerlingen de vragenlijst in, van wie ongeveer de helft (51%) jongens en de helft (49%) meisjes. Van 265 leerlingen is bekend in welke groep zij zitten; dit is te zien in tabel 3.1. Er zijn nauwelijks leerlingen uit groep 8 die de vragenlijst hebben ingevuld. Dit is in overeenstemming met het gegeven dat er in groep 8 weinig schrijversbezoeken worden georganiseerd. De meeste leerlingen vinden lezen leuk (49%) of een beetje leuk (43%). Slechts 8% vindt lezen niet leuk (N = 312).

Tabel 3.1

Leerlingen basisonderwijs per groep.

Groep	Leerlingen N = 265
Groep 6	51%
Groep 7	44%
Groep 8	5%

In het voortgezet onderwijs werd de vragenlijst door 470 leerlingen ingevuld, van wie 40% jongens en 60% meisjes. De verdeling over de klassen en schooltypen is te vinden in tabel 3.2 en 3.3. Leerlingen in het voortgezet onderwijs vinden lezen over het algemeen leuk (36%) of een beetje leuk (45%); 19% van hen vindt lezen niet leuk (N = 458).

Tabel 3.2

Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo per klas.

Klas	Leerlingen N = 470
1e klas	54%
2e klas	28%
3e klas	2%
4e klas	16%

Tabel 3.3

Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo per schooltype.

Schooltype	Leerlingen N = 466
Basisberoepsgerichte leerweg	5%
Kaderberoepsgerichte leerweg	5%
Gemengde leerweg	6%
Theoretische leerweg	12%
TI/havo	2%
Havo	17%
Havo/vwo	10%
Vwo	35%
Gymnasium	8%

Aan alle leerlingen hebben we gevraagd hoe vaak ze een boek lezen in hun vrije tijd. In het basisonderwijs leest ongeveer de helft van de leerlingen elke dag een boek, in het voortgezet onderwijs is dat een vijfde van de leerlingen. In het voortgezet onderwijs zijn er meer leerlingen die nooit een boek lezen dan in het basisonderwijs (zie tabel 3.4).

Tabel 3.4

Hoe vaak lees je een boek in je vrije tijd?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 311	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 452
Bijna elke dag	53%	19%
Op één of twee dagen in een week	24%	22%
Op één of twee dagen in een maand	8%	14%
Alleen in vakanties	7%	22%
Nooit	7%	23%

Auteurs, docenten en organisatoren

Van de 509 auteurs die we de vragenlijst hebben toegestuurd, heeft 53% de vragenlijst ingevuld (269 schrijvers). Van de 1625 docenten en organisatoren die we hebben aangeschreven, hebben er 423 de vragenlijst, geheel of gedeeltelijk, ingevuld (26%). De meeste auteurs hebben ruimschoots ervaring met het uitvoeren van schrijversbezoeken; bij de docenten en organisatoren is er wat dit betreft een wisselend beeld (zie tabel 3.5).

In tabel 3.6 is de functie van de docenten en organisatoren te zien; de respondenten konden meerdere antwoorden aanvinken. Van de docenten is een vijfde deel tevens organisator van het schrijversbezoek; de helft van de overige organisatoren is bibliotheekmedewerker. We weten niet in hoeverre de organisatoren (die geen docent zijn) aanwezig en/of inhoudelijk betrokken zijn bij de schrijversbezoeken.

Tabel 3.5

Ervaring met het uitvoeren van schrijversbezoeken.

	Auteurs N = 269	Docenten en organisatoren N = 423
Dit was mijn eerste schrijversbezoek	3%	13%
2-5 schrijversbezoeken	7%	31%
6-10 schrijversbezoeken	8%	21%
Meer dan 10 schrijversbezoeken	82%	35%

Tabel 3.6

Functie van docenten en organisatoren. (meerdere antwoorden mogelijk)

	Docenten n = 201	Organisatoren n = 222
Ik ben leraar	100%	-
Ik ben organisator van de schrijversbezoeken	21%	31%
Ik ben bibliotheekmedewerker	-	49%
Ik ben leesconsulent	-	20%
Ik ben mediathecaris	1%	16%
Ik ben leescoördinator	14%	3%
Anders	6%	11%

Van de docenten en organisatoren werkt iets meer dan de helft (54%) in het primair onderwijs en bijna de helft (46%) in het voortgezet onderwijs (N = 306). Van de auteurs verzorgt 66% bezoeken in het primair onderwijs; 34% doet dit in het voortgezet onderwijs (N = 196).

Aan docenten en organisatoren hebben we gevraagd of zij betrokken waren bij de keuze van de auteur. Bij de meesten van hen (89%) was dit het geval (N = 295).

Tabel 3.7

Doet uw school mee aan het programma de Bibliotheek op school?

	po – leerkrachten n = 56	vo – docenten n = 89
Ja	41%	13%
Nee	45%	47%
Weet ik niet	14%	39%

In tabel 3.7 is te zien dat twee vijfde van de basisscholen in dit onderzoek meedoet aan het programma de Bibliotheek *op school*⁴; bij de scholen voor voortgezet onderwijs is dit ongeveer een tiende deel.

⁴ Met de Bibliotheek *op school* slaan onderwijs, bibliotheek en gemeente de handen ineen door met deskundige lees-/mediaconsulenten, inspirerende boeken en een goede (digitale) lees- en leeromgeving meer aandacht te geven aan leesplezier en mediawijsheid op school én thuis.

Weergave van de resultaten

We presenteren de resultaten van het vragenlijstonderzoek in tabellen voor de vier verschillende onderzoeksgroepen:

1. basisschoolleerlingen (bovenbouw)
2. leerlingen uit vmbo en onderbouw havo/vwo
3. auteurs (in dit onderzoek ook 'schrijvers' genoemd)
4. docenten en organisatoren

Binnen deze groepen zijn allerlei uitsplitsingen te maken. Om het rapport overzichtelijk en leesbaar te houden, kiezen we echter voor tabellen waarin in principe alleen de hoofdgroepen respondenten zijn opgenomen, zonder verdere uitsplitsingen. Waar er binnen een onderzoeksgroep relatief grote verschillen bestaan in de antwoorden – daarmee bedoelen we: verschillen van meer dan 20 procentpunt – benoemen we die expliciet in de tekst. In bijlage 4 zijn de tabellen met uitsplitsingen opgenomen.

De groepsinterviews op de scholen dienden in eerste instantie als input bij het opstellen van een goede vragenlijst, maar in de volgende paragrafen gebruiken we voorbeelden en citaten uit deze interviews ook om de cijfers en tabellen meer inkleuring en verdieping te geven.

4 Randvoorwaarden en opbrengsten

4.1 Voorbereiding op het schrijversbezoek

Uit de literatuurstudie weten we dat een goede organisatorische en inhoudelijke voorbereiding van een schrijversbezoek van groot belang is. In deze paragraaf presenteren we de resultaten van het gebruikersonderzoek voor wat betreft de voorbereiding op een schrijversbezoek in de praktijk. We hebben de respondenten verzocht om bij de beantwoording van de vragen het laatste schrijversbezoek in gedachten te nemen.

De organisatorische voorbereiding

Aan schrijvers, docenten en organisatoren hebben we gevraagd of ze vooraf contact met elkaar hebben gehad om organisatorische en inhoudelijke zaken af te stemmen. Zoals uit tabel 4.1 en 4.2 blijkt, hebben de meeste schrijvers en organisatoren elkaar van tevoren gesproken en vonden ze dit contact ook nuttig. 'Er is geen school en geen klas gelijk, door vooraf contact te hebben met de scholen kun je beter inschatten wat de verwachtingen van de docenten zijn,' zegt een van de auteurs. Dit komt overeen met wat de andere schrijvers in hun antwoorden melden. Ook leraren vinden het 'erg prettig om met de auteur zelf een en ander af te stemmen, omdat de gestandaardiseerde aanvraag via De Schrijverscentrale daar niet alle ruimte voor heeft'.

Tabel 4.1

Heeft u voor het schrijversbezoek contact gehad met de organisator/auteur?

	Auteurs N = 196	Docenten en organisatoren N = 306
Nee	7%	17%
Ja, ik nam contact op met de organisator/auteur	30%	74%
Ja, de organisator/auteur nam contact met me op	64%	9%

Tabel 4.2

Was het contact voorafgaand aan het bezoek nuttig?

	Auteurs N = 183	Docenten en organisatoren N = 303
Ja	95%	83%
Neutraal	5%	5%
Nee	1%	0%
Kan ik niet beoordelen	0%	11%

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat het van belang is het schrijversbezoek tijdig te regelen en voor te bereiden. Van de respondenten uit het gebruikersonderzoek regelt ongeveer de helft het bezoek drie tot zes maanden van tevoren. Een vijfde doet dit al een half jaar of langer van tevoren of juist twee tot drie maanden van tevoren. Iets meer dan een tiende van de respondenten regelt het

bezoek korter dan twee maanden vooraf (zie tabel 4.3). Het grootste deel van de docenten en organisatoren (meer dan 80%) vindt dat ze genoeg tijd hadden om het bezoek te organiseren en voor te bereiden (tabel 4.4).

Tabel 4.3

Hoe lang tevoren had u het schrijversbezoek geregeld?

	Docenten en organisatoren N = 306
6 maanden of langer	20%
3-6 maanden	46%
2-3 maanden	21%
Korter dan 2 maanden	13%

Tabel 4.4

Was er voldoende tijd om het bezoek te organiseren en voor te bereiden?

	Docenten en organisatoren N = 303
Ja	83%
Neutraal	7%
Nee	7%
Kan ik niet beoordelen	4%

Keuze van de schrijver

Veruit de meeste docenten en organisatoren zijn tevreden over de keuze van de bezoekende schrijver, zoals blijkt uit tabel 4.5. De keuze van de schrijver sluit in de meeste gevallen dan ook goed aan bij de leeftijd en belevingswereld van de leerlingen (tabel 4.6). Iets meer dan de helft van de respondenten geeft aan dat de keuze van de auteur goed aansloot bij de visie van de school; anderen geven veelal aan dit niet te weten (tabel 4.6).

Tabel 4.5

Bent u tevreden over de keuze van de schrijver?

	Docenten en organisatoren N = 303
Ja	89%
Neutraal	9%
Nee	0%
Kan ik niet beoordelen	2%

Tabel 4.6

Sloot de keuze voor de auteur aan bij:

	Docenten en organisatoren N = 295		
	Ja	Nee	Weet ik niet
De schoolvisie	55%	7%	39%
De leeftijd van de leerlingen	97%	2%	1%
De belevingswereld van de leerlingen	94%	2%	4%

Groepsgrootte

Tabel 4.7

Groepsgrootte van het schrijversbezoek waarover docenten en organisatoren rapporteren.

	Docenten en organisatoren – po n = 164	Docenten en organisatoren – vmbo n = 125	Docenten en organisatoren – havo-vwo n = 176
Tot 35 leerlingen	80%	66%	57%
35 tot 60 leerlingen	11%	27%	22%
Meer dan 60 leerlingen	9%	7%	20%

We hebben aan docenten en organisatoren gevraagd wat de groepsgrootte was bij het schrijversbezoek waarover zij in de vragenlijst rapporteren (zie tabel 4.7). In de meeste gevallen waren de groepen niet groter dan 35 leerlingen. Groepen van 35 tot 60 leerlingen komen vaker in het vmbo en op havo-vwo voor dan op de basisschool. Op havo-vwo komen vaker groepen van meer dan 60 leerlingen voor dan op het vmbo en in het basisonderwijs.

Ook hebben we docenten, organisatoren en auteurs gevraagd wat zij als de ideale groepsgrootte zien bij een schrijversbezoek. De ideale grootte om de inhoud van een bezoek goed tot zijn recht te laten komen, blijkt gemiddeld 35 leerlingen; de groepsgrootte waarbij interactie goed tot stand kan komen, is idealiter ongeveer 27 leerlingen. Uit de literatuurstudie blijkt dat interactie een belangrijk element is voor een succesvol schrijversbezoek: dit zou er dus voor pleiten om de groepen niet te groot te maken. Eén van de auteurs die we spraken geeft bijvoorbeeld aan dat bij een lezing met drie klassen in een aula de interactie en het stellen van vragen veel minder goed uit de verf komt dan bij één klas in een lokaal. De docent die het bezoek organiseert op de betreffende school gaf echter ook aan dat een lezing per klas duurer is dan wanneer zij meerdere klassen bij elkaar zet: 'Ik wil graag dat zo veel mogelijk leerlingen de lezing van de schrijver kunnen bijwonen.'

Als praktische punten bij het plannen van een of meerdere bezoeken op een dag aan een school worden genoemd: de inpassing in het lesrooster en het maximaal aantal lezingen dat een schrijver per dag wil of kan geven.

Om na te gaan of de groepsgrootte volgens de docenten en organisatoren van invloed is op andere aspecten van het schrijversbezoek, hebben we gekeken naar de antwoorden op een aantal vragen in relatie tot de groepsgrootte. Hierbij moet worden opgemerkt dat het aantal respondenten dat rapporteert over een groepsgrootte tot 35 leerlingen (n = 205) fors groter is dan de aantallen die rapporteren over groepen van 35 tot 60 leerlingen (n = 52) en over meer dan 60 leerlingen (n = 37). Voor het vergroten van het leesplezier en het aantal beschikbare boeken maakt de groepsgrootte niet uit; ook bij de vraag of het schrijversbezoek interactief en afwisselend was, maakt de groepsgrootte geen verschil. Voor het stellen van vragen lijkt de groepsgrootte wél verschil te maken: bij de groepen tot 35 leerlingen werden in 71% van de gevallen veel vragen gesteld, tegen 43% bij groepen van 35 tot 60 leerlingen en 46% bij groepen groter dan 60 leerlingen.

Inbedding in het curriculum

Door 130 (59 vo en 71 po) docenten en organisatoren (tabel 4.8) wordt gemeld dat de schrijversbezoeken zijn opgenomen in het leesplan of in het jaarprogramma. Soms zijn de bezoeken gekoppeld aan andere activiteiten, zoals de Kinderboekenweek, een schrijfwedstrijd, een (vakoverstijgend) project, een gedichtenweek of zijn de aftrap bij lezen voor de lijst. Op sommige scholen zijn de schrijversbezoeken opgenomen in het cultuuraanbod. Respondenten die melden dat de schrijversbezoeken niet structureel zijn opgenomen in een planning of leesplan, geven aan dat dit komt doordat het niet elk jaar lukt om hier budget voor vrij te maken of dat een schrijversbezoek vaak als spontane activiteit opborrelt.

Tabel 4.8

Zijn de activiteiten rondom het schrijversbezoek ingebed in het curriculum en/of leesplan van de school?

	Docenten en organisatoren N = 295
Ja, namelijk op deze manier: ...	44%
Nee, omdat: ...	22%
Weet ik niet	34%

Knelpunten

In een open vraag vroegen we naar knelpunten die de betrokkenen rond schrijversbezoeken tegenkomen. In een aantal gevallen ervaart de schrijver desinteresse bij leerkrachten; dit uit zich bijvoorbeeld in een slechte voorbereiding of leerkrachten die tijdens de lezing werk van leerlingen gaan zitten nakijken of hun mail checken. Leraren en organisatoren merken soms op dat de kosten een belemmering zijn om (meer) schrijversbezoeken te organiseren. Enkele organisatoren geven aan dat ze te lang op een reactie of bevestiging van De Schrijverscentrale moeten wachten. Ook het inplannen van de bezoeken in het rooster of in het lesprogramma wil nog wel eens problemen opleveren.

Inhoudelijke voorbereiding

In het basisonderwijs heeft een op de drie leerlingen vooraf een boek van de bezoekende auteur gelezen (tabel 4.9). In groep 6 ligt het percentage leerlingen dat zelf een boek heeft gelezen lager dan in groep 7, maar in groep 6 wordt vaker voorgelezen uit een boek van de auteur.

In het voortgezet onderwijs heeft gemiddeld een op de vier leerlingen van tevoren een boek van de auteur gelezen en meer dan de helft niet (tabel 4.9). Schooltype maakt hierbij nogal wat uit: in havo-vwo-klassen komt het vaker voor dat leerlingen van te voren geen boek van de auteur hebben gelezen dan in vmbo-klassen. Voorlezen is een uitzondering, zeker in havo-vwo-klassen.

Tabel 4.9

Heb je voor het bezoek van de schrijver een boek gelezen van deze schrijver?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 309	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 447
Ja	33%	26%
Nee	35%	55%
Het boek werd voorgelezen in de klas	20%	9%
Weet ik niet	12%	10%

Docenten, organisatoren en schrijvers zijn redelijk eensgezind wat betreft hun inschatting van het aantal leerlingen dat van tevoren een boek van de schrijver heeft gelezen: een op de vijf denkt dat dat inderdaad is gebeurd (tabel 4.10 en 4.11). In het basisonderwijs is daarbij vaker sprake van ‘stimuleren’ dan van ‘verplichten’ om een boek te lezen.

Tabel 4.10

Hebben de leerlingen voor het bezoek van de schrijver een boek gelezen van deze schrijver?

	Docenten n = 145	Overige organisatoren n = 157
Ja, dat was verplicht	24%	13%
Dat werd gestimuleerd	50%	69%
Nee	23%	7%
Weet ik niet	3%	10%

Tabel 4.11

Heeft u gemerkt dat leerlingen in voorbereiding op het bezoek een van uw boeken hadden gelezen?

	Schrijvers N = 196
Ja, alle leerlingen hadden een van mijn boeken gelezen	20%
Sommige leerlingen hadden een van mijn boeken gelezen	50%
Weinig tot geen van de leerlingen had(den) een van mijn boeken gelezen	25%
Weet ik niet	5%

Boek niet gelezen

De redenen die leerlingen opgeven voor het niet-lezen van een boek van de bezoekende auteur verschillen nogal (zie tabel 4.12). Leerlingen uit het basisonderwijs die zeggen geen boek van de

schrijver gelezen te hebben, geven in de categorie 'Ik heb een andere reden, namelijk...' vooral aan dat ze al een ander leuk boek aan het lezen waren. Leerlingen in het voortgezet onderwijs kenden de schrijver niet, waren met andere dingen bezig of hielden niet van het genre. Praktische belemmeringen (de aanwezigheid van het boek op school) spelen, volgens de leerlingen, in het basisonderwijs vaker een rol dan in het voortgezet onderwijs. Tot slot komt de reden 'geen zin om het boek te lezen' relatief vaker voor bij de vmbo-leerlingen dan bij de havo-vwo-leerlingen. Maar de aantallen zijn, zeker in het vmbo, vrij klein.

Tabel 4.12

Je hebt geen boek van deze schrijver gelezen, waarom niet?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 107	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 232
Het boek was niet op school	21%	9%
Het boek was wel op school, maar het was al uitgeleend aan iemand anders	18%	2%
Ik had geen zin om het boek te lezen	17%	33%
Ik heb een andere reden, namelijk...	45%	56%

Boekenvoorraad

We zijn ook nagegaan in hoeverre de beschikbaarheid van boeken volgens de docenten en organisatoren een relevante factor is. Volgens bijna 80% van hen konden de leerlingen op school een boek van de bezoekende auteur lenen, maar bijna de helft erkent dat er niet genoeg exemplaren voor iedereen waren (tabel 4.13). Deze percentages gelden zowel op basisscholen als op vo-scholen. Op scholen die aan het programma de Bibliotheek *op school* deelnemen, zijn iets vaker voldoende exemplaren voor iedereen beschikbaar dan op scholen die daar niet aan deelnemen.

Tabel 4.13

Hadden de leerlingen voor het bezoek de mogelijkheid om boeken van de schrijver te lenen op school?

	Docenten en organisatoren N = 302
Ja, er waren genoeg exemplaren voor iedereen	28%
Ja, maar er waren niet genoeg exemplaren voor iedereen	48%
Nee	12%
Weet ik niet	11%

Ook uit de open antwoorden blijkt dat het niet altijd lukt om voldoende boeken beschikbaar te hebben om het bezoek met de leerlingen goed voor te bereiden, en dat dit als een knelpunt wordt ervaren.

Dat de boekenvoorraad voor velen een belangrijk punt is blijkt ook uit de volgende citaten:

‘Wij zorgen altijd dat de scholen vooraf en achteraf voldoende boeken van de schrijver in de klas en in de school hebben zodat leerkrachten het bezoek met de leerlingen kunnen voorbereiden en zodat leerlingen na het bezoek, als ze enthousiast zijn geworden, ook nog boeken van de schrijver kunnen lezen. Daarnaast kunnen ze natuurlijk altijd in de bibliotheek terecht voor het lenen van de boeken.’

Bibliothecaris (po)

‘Het studiecentrum zorgt ervoor dat er altijd veel extra exemplaren van boeken geregeld worden van schrijvers die op school komen. Die tijdelijke extra voorraad wordt via de openbare bibliotheek geregeld. Vooral na een lezing willen leerlingen deze boeken lenen. Die worden dan aantrekkelijk neergezet in de schoolbieb.’

Mediathecaris (vo)

‘Na een lezing is er een magisch moment, waarop bijna iedereen wel een boek van de auteur wil lezen, dan moeten er voldoende boeken beschikbaar zijn.’

Schrijver

Manieren van lezen

Aan de docenten en organisatoren die aankruisten dat leerlingen een boek van de bezoekende auteur hadden gelezen, hebben we gevraagd op welke manier dat boek werd gelezen. Voorlezen en vrij lezen in de klas kwamen het meest voor (zie tabel 4.14). Daarbij valt op dat voorlezen niet alleen in het basisonderwijs, maar ook in het voortgezet onderwijs voorkomt: in respectievelijk 59% en 49% van de gevallen. Vrij lezen in de klas kwam duidelijk vaker voor in het basisonderwijs; thuis lezen kwam vaker voor in het voortgezet onderwijs. Bij ‘anders, namelijk...’ vulden respondenten bijvoorbeeld in dat de leerkracht iets over het boek heeft verteld in de klas, dat klassikaal fragmenten van verschillende boeken van de schrijver zijn gelezen, en dat er gedichten werden besproken als het een bezoek van een dichter betrof.

Tabel 4.14

Hoe werd een boek van de schrijver gelezen?

	Docenten n = 145	Overige organisatoren n = 157
Een boek(fragment) werd voorgelezen in de klas	63%	46%
De leerlingen mochten het boek vrij lezen in de klas	44%	57%
De leerlingen lazen het boek thuis	31%	18%
We hebben het boek gezamenlijk gelezen in de klas	19%	20%
Anders, namelijk...	21%	29%

Mening over het boek

Van de leerlingen die vooraf een boek van de bezoekende schrijver hebben gelezen, vond ruim driekwart van de basisschoolleerlingen en bijna twee derde van de vo-leerlingen dit ook een leuk boek. Leerlingen die aangeven het geen leuk boek te vinden vormen een uitzondering; hierin zijn geen verschillen te zien tussen jongens en meisjes en tussen po en vo.

Tabel 4.15

Vond je dit een leuk boek?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 161	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 158
Ja	76%	59%
Een beetje	20%	38%
Nee	4%	3%

Betrokkenheid van de ouders

Een minderheid van de leerlingen heeft voorafgaand aan het schrijversbezoek thuis met hun ouders over boeken van de schrijver gepraat: een kwart van de basisschoolleerlingen en een op de tien vo-leerlingen hebben het er thuis van tevoren over gehad (tabel 4.16).

Tabel 4.16

Heb je, voor het bezoek, over boeken van de schrijver gesproken met je ouder(s)?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 307	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 423
Ja	25%	9%
Nee	75%	91%

Volgens zes op de tien docenten waren de ouders van de leerlingen op z'n minst geïnformeerd over het schrijversbezoek. De organisatoren die niet zelf voor de klas staan, hebben daar minder goed zicht op (zie tabel 4.17). De schrijvers merken vooral dat ouders geïnformeerd of betrokken zijn als kinderen boeken van thuis meenemen om te signeren, of als er een boekenmarkt en/of signeersessie is georganiseerd die ook door ouders wordt bezocht. Leraren geven aan dat de ouders veelal worden geïnformeerd door middel van een e-mail of een bericht in de nieuwsbrief. Soms worden ouders gevraagd voor hulp bij vervoer naar de bibliotheek; deze ouders zijn dan meestal bij het bezoek aanwezig.

Tabel 4.17

Waren de ouders van de leerlingen door de school geïnformeerd over en/of betrokken bij het schrijversbezoek ?

	Docenten n = 145	Organisatoren n = 156	Schrijvers N = 196
Ja	61%	25%	15%
Nee	30%	21%	10%
Weet ik niet	10%	54%	75%

Betrokkenheid van peers

Een op de vijf vo-leerlingen en bijna twee op de vijf basisschoolleerlingen praatten met hun vrienden over de boeken van de bezoekende auteur (tabel 4.18). Leerlingen spreken daar eerder over met hun vrienden (waarschijnlijk vaak klasgenoten) dan met hun ouders.

Tabel 4.18

Heb je, voor het bezoek, over boeken van de schrijver gesproken met je vrienden?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 308	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 419
Ja	38%	17%
Nee	62%	83%

Voorbereiding in de klas

De literatuurstudie laat zien dat inbedding van het schrijversbezoek in het lesprogramma van groot belang is. We hebben daarom in de vragenlijst een aantal mogelijke activiteiten opgesomd en de leerlingen gevraagd of ze die in de klas hebben uitgevoerd. In tabel 4.19 zijn de activiteiten gerangschikt van meer naar minder vaak gedaan (in het basisonderwijs). De formuleringen in de verschillende versies van de vragenlijsten verschilden hier en daar een beetje; tussen haakjes staat de formulering van de vo-versie als die afwijkt van de basisschoolversie.

Allereerst merken we op dat ruim 80% van de basisschoolleerlingen aan een of andere activiteit in de klas heeft meegedaan ter voorbereiding op het schrijversbezoek. Ruim de helft van de vo-leerlingen heeft in de klas meegedaan aan een voorbereidende activiteit, maar dat zijn vooral de vmbo-leerlingen. In het basisonderwijs komen voorlezen uit en praten over het werk van de schrijver het meest voor. In vmbo en de onderbouw van havo-vwo komen de verschillende activiteiten volgens de leerlingen allemaal min of meer even vaak voor, maar vmbo-leerlingen hebben vaker creatieve opdrachten gedaan dan havo/vwo-leerlingen. Leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben naast de genoemde activiteiten bij 'anders, namelijk...' vaak ingevuld dat ze naar filmpjes hebben gekeken over de schrijver en/of het boek.

Over de hele linie melden docenten en organisatoren vaker dat er in de klas activiteiten zijn uitgevoerd ter voorbereiding op het schrijversbezoek dan dat de leerlingen dit rapporteren, zeker in het voortgezet onderwijs. Een mooi voorbeeld hiervan zagen we in een van de groepsgesprekken waar de docenten aangaven dat ze in de les aandacht hadden besteed aan de komst van de schrijver, maar een van de leerlingen opmerkte: 'O, daar heb ik niks van gemerkt.'

Tabel 4.19

Heb je, voor het bezoek, activiteiten gedaan in de klas die te maken hadden met het bezoek van de schrijver? (meerdere antwoorden mogelijk)⁵

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 309	Docenten en organisatoren po n = 106	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 403	Docenten en organisatoren vo n = 190
Ja, mijn juf/meester heeft een boek van deze schrijver voorgelezen	44%	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Ja, we hebben over de schrijver gepraat (vo: <i>groepsgesprek over de schrijver</i>)	35%	44%	11%	34%
Ja, we hebben over een boek van de schrijver gepraat (vo: <i>groepsgesprek over een boek van de schrijver</i>)	29%	42%	10%	30%
Ja, ik heb zelf een boek van de schrijver gelezen	23% ⁶	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Ja, ik heb informatie over de schrijver opgezocht	18%	29%	8%	58%
Ja, ik heb vragen gemaakt die ik aan de schrijver ga stellen	11%	39%	14%	58%
Ja, ik heb getekend of geknutseld bij het boek (vo: <i>creatieve opdracht bij het boek, denk aan muziek, toneel, schrijven, presentatie</i>)	3%	9%	10%	24%
Ja, ik heb een boekverslag gemaakt	1%	1%	4%	7%

⁵ De formulering in de vragenlijst voor docenten en organisatoren was vanzelfsprekend aangepast aan deze doelgroep ('Heeft u voor het schrijversbezoek activiteiten gedaan met de klas die te maken hadden met het bezoek van de schrijver?'), maar de antwoordopties waren inhoudelijk hetzelfde.

⁶ Dit percentage verschilt van het aantal leerlingen (33%) dat eerder in de vragenlijst aangaf een boek te hebben gelezen (tabel 4.9). Kennelijk zijn er leerlingen die op dezelfde vraag een ander antwoord hebben gegeven.

Ja, reclame gemaakt voor het schrijversbezoek	n.v.t.	16%	5%	28%
Ja, iets anders, namelijk...	8%	19%	11%	19%
Nee	19%	18%	49%	29%

Ter completering rapporteren we ook de ervaringen van de auteurs: de helft van hen merkt dat leerlingen voor het bezoek activiteiten hebben gedaan die met hun boeken te maken hebben; een minderheid van een op de tien zegt daar niets van te merken (tabel 4.20). Leerlingen laten vaak knutsels, tekeningen, posters, verhalen en gedichten zien en lezen. In het basisonderwijs lijkt dit iets vaker voor te komen dan in het voortgezet onderwijs.

Tabel 4.20

Heeft u gemerkt dat leerlingen voor het bezoek activiteiten hadden gedaan die met het bezoek te maken hebben?

	Schrijvers N = 196
Ja, namelijk...	49%
Een beetje, namelijk...	23%
Nee, want...	11%
Weet ik niet	16%

Zin in het bezoek

Tot slot hebben we de leerlingen gevraagd of ze uitkeken naar het schrijversbezoek. Bijna driekwart van de basisschoolleerlingen verheugde zich op de ontmoeting met de schrijver. In vmbo en onderbouw havo-vwo had de grootste groep leerlingen, ruim de helft, 'een beetje' zin in het schrijversbezoek (tabel 4.21).

Tabel 4.21

Had je zin in het bezoek van de schrijver?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 307	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 402
Ja	73%	32%
Een beetje	23%	53%
Nee	4%	16%

Goed voorbereid

De schrijvers onderstrepen in hun open antwoorden veelvuldig het belang van een goede inhoudelijke voorbereiding van het bezoek. 'De Schrijverscentrale mag bij de scholen best benadrukken dat voorbereiding meer dan 50% van de effectiviteit en feestelijkheid van het schrijversbezoek bepaalt.' Ook de organisatorische voorbereiding is van groot belang. Een van de bibliothecarissen die we spraken verwoordt dit als volgt: 'Zonder de organisatorische voorbereiding van De Schrijverscentrale zou ik deze bezoeken waarschijnlijk niet organiseren, hoe waardevol ik het ook vind.' Volgens enkele organisatoren is er bij leraren nog wel behoefte aan voorbeelden van

lesprogramma's rond het schrijversbezoek: 'Nu moeten docenten dat allemaal zelf bedenken en maken.'

4.2 Het schrijversbezoek zelf

Hoe verliep het schrijversbezoek? We schetsen in deze paragraaf een beeld van wat de leerlingen van het bezoek vonden. Daarnaast besteden we aandacht aan de opvattingen van de schrijvers en de docenten/organisatoren (aan hen is ook een aantal stellingen voorgelegd).

Ontvangst

Allereerst hebben we de schrijvers gevraagd hoe ze de ontvangst op scholen ervaren. Over het algemeen vinden zij dat ze vriendelijk en gastvrij worden ontvangen. Veel schrijvers melden echter dat de ontvangst sterk wisselt per school. 'Meestal is de ontvangst goed en plezierig en zijn de mensen voorbereid. Soms ook wel eens slordig of ongeïnteresseerd. Dat kan erg verschillen.'

Leuk en leerzaam

De meeste leerlingen oordelen positief over het schrijversbezoek. Ruim driekwart van de basisschoolleerlingen en zes op de tien leerlingen in het voortgezet onderwijs antwoorden bevestigend op de vraag of ze het bezoek leuk vonden (tabel 4.22). In het voortgezet onderwijs zijn er wat meer verschillen tussen de subgroepen: meisjes vonden het bezoek leuker dan jongens, en brugklassers vonden het minder leuk dan leerlingen in de klassen 2, 3 en 4.

Tabel 4.22

Vond je het bezoek leuk?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 304	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 399
Ja	78%	61%
Een beetje	17%	30%
Nee	5%	8%

Ook de docenten en organisatoren oordelen positief: vrijwel iedereen vindt het schrijversbezoek leuk en leerzaam, hoewel het oordeel over de bezoeken in het basisonderwijs wat uitgesprokener is dan in het voortgezet onderwijs. Bijna negen op de tien docenten en organisatoren zijn het (helemaal) eens met de stelling dat het schrijversbezoek interactief en afwisselend was (zie tabel 4.23). Door sommige leraren wordt echter als knelpunt genoemd dat niet alle schrijvers een boeiende presentatie geven of een goed verhaal vertellen aan een groep kinderen of pubers. 'Het wordt dan al snel saai en de leerlingen worden onrustig.'

Tabel 4.23

Mening over het schrijversbezoek. Percentage respondenten dat antwoordt met 'helemaal mee eens' of 'mee eens'.

	Docenten en organisatoren N = 294	Schrijvers N = 196
Leerlingen vonden het schrijversbezoek leuk	94%	94%
Het schrijversbezoek was leerzaam voor de leerlingen	93%	93%
Het schrijversbezoek was interactief en afwisselend	88%	n.v.t.

Vragen stellen

Uit de literatuurstudie weten we dat het voor het succes van een schrijversbezoek van belang is dat de leerlingen vragen voorbereid hebben. De resultaten van ons gebruikersonderzoek laten zien dat vragen stellen de meest voorkomende manier is waarop leerlingen een actieve bijdrage leveren aan een schrijversbezoek. Een op de vijf vo-leerlingen en twee op de vijf po-leerlingen zeggen zelf een vraag gesteld te hebben (tabel 4.24).

Tabel 4.24

Heb je een vraag gesteld aan de schrijver?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 307	Leerlingen vmbo en onderbouw havo/vwo N = 402
Ja	40%	19%
Nee	60%	81%

Een grote groep, tussen de 60% en 70%, van de schrijvers en de docenten en organisatoren meldt dat er tijdens het bezoek veel vragen werden gesteld (zie tabel 4.25). Dit geldt met name voor de bezoeken op de basisschool.

Tabel 4.25

Hebben de leerlingen tijdens het schrijversbezoek vragen gesteld aan de schrijver?

	Docenten en organisatoren N = 296	Schrijvers N = 196
Ja, er werden veel vragen gesteld	63%	69%
Ja, er werden een paar vragen gesteld	30%	26%
Nee, er werden (bijna) geen vragen gesteld	3%	4%
Weet ik niet	5%	1%

Uit de toelichting die schrijvers geven op deze vraag blijkt dat zij hierin grote verschillen zien tussen scholen. Leerlingen die een (deel van een) boek van de schrijver hebben gelezen, stellen heel andere vragen dan leerlingen die de boeken niet kennen. 'Soms stellen leerlingen uitzonderlijk goede vragen

over de inhoud van het boek. Dan weet ik dat het bezoek goed is voorbereid in de klas. Dan kom ik echt in een gespreid bedje, dat is heerlijk.’

Aan de auteurs, leraren en organisatoren hebben we ook de open vraag gesteld welk effect zij zien van het stellen van vragen. Zij zien vooral dat dit de actieve betrokkenheid van leerlingen verhoogt: door het stellen van vragen ‘komt de belevingswereld van schrijver en leerlingen even dicht bij elkaar, doordat je je in elkaar verplaatst’. De antwoorden roepen vaak weer nieuwe vragen op, waardoor soms heel diepgaande gesprekken ontstaan. Het contact met de schrijver wordt door het stellen van vragen intensiever en persoonlijker: ‘Ze leren de schrijver daardoor beter kennen.’ Een van de auteurs geeft aan dat hij het leuk vindt om te werken aan de hand van de vragen van leerlingen: ‘Geen enkele lezing is op die manier hetzelfde, en mijn verhaal kan ik toch wel kwijt.’ Hij krijgt vaak bijzondere vragen: ‘Dat zorgt voor levendigheid en afwisseling.’ Ook leraren zien dat effect van het stellen van vragen: ‘Leerlingen komen soms met verrassende vragen; op die manier ontstaan spontane gesprekken tussen leerlingen en schrijver.’ Als de groep leerlingen groot is – bijvoorbeeld drie of meer klassen in een aula – is het volgens sommige auteurs wel lastiger voor leerlingen om vragen te stellen.

Andere manieren van interactie

Andere manieren voor leerlingen om in gesprek te gaan met de schrijver – zoals hun mening geven over het boek of laten zien wat ze gemaakt hebben bij het boek – komen aanzienlijk minder voor. Leerlingen die de schrijver vertellen wat ze van het boek vonden zijn echte uitzonderingen, zeker in het voortgezet onderwijs. Ook laat slechts een enkeling een creatieve verwerking bij het boek zien, hoewel dit volgens de schrijvers en docenten/organisatoren toch wat vaker lijkt voor te komen dan volgens de leerlingen (tabel 4.26, 4.27 en 4.28).

Tabel 4.26

Heb je de schrijver verteld wat je van het boek vond?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 306	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 400
Ja	17%	5%
Nee	83%	95%

Tabel 4.27

Heb je de schrijver laten zien wat je hebt gemaakt bij het boek?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 303	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 399
Ja	4%	5%
Nee	96%	95%

Tabel 4.28

Hebben de leerlingen tijdens het schrijversbezoek laten zien wat ze gemaakt hebben bij het boek?

	Docenten en organisatoren N = 296	Schrijvers N = 196
Ja	19%	35%
Nee	64%	59%
Weet ik niet	18%	6%

Herkenbaarheid

Aan de leerlingen uit het vmbo en de onderbouw van havo-vwo hebben we gevraagd of de schrijver herkenbare dingen heeft verteld tijdens het bezoek. Bijna de helft van de leerlingen heeft inderdaad dingen gehoord die ze herkennen uit hun eigen leven.

Tabel 4.29

Heeft de schrijver dingen verteld die je herkent uit je eigen leven?

	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 397
Ja	43%
Nee	57%

Dit komt aardig overeen met het beeld van de docenten en organisatoren. Bijna de helft, 46% van hen, is het eens of helemaal eens met de stelling 'Ik heb gezien dat leerlingen zich herkenden in de auteur' (N = 294).

4.3 Na het schrijversbezoek

De literatuurstudie concludeert dat een schrijversbezoek pas echt goed wordt ingebed als er ook na afloop van het bezoek activiteiten plaatsvinden. Daarom hebben we de docenten en organisatoren gevraagd of zij na het schrijversbezoek nog activiteiten met de klas hebben gedaan die te maken hadden met het bezoek. In het vmbo en de onderbouw van havo-vwo komt het vaker voor dat met de klas nog een activiteit wordt uitgevoerd na afloop van het schrijversbezoek dan in het basisonderwijs. Napraten is in zowel basisonderwijs als het voortgezet onderwijs het meest gebruikelijk (tabel 4.30).

Twee leerlingen die we spraken vertelden het volgende: 'We moesten achteraf vragen beantwoorden over het bezoek en een verslag maken – dat was best wel saai. Wij zouden liever een toneelstuk spelen over het boek.'

Tabel 4.30

Heeft u na het schrijversbezoek activiteiten gedaan met de klas die te maken hadden met het bezoek van de schrijver? (meerdere antwoorden mogelijk)

	Docenten n = 144	Overige organisatoren n = 151
Ja, nagepraat over het schrijversbezoek	86%	26%
Ja, een boek (voor)gelezen van de schrijver	22%	9
Ja, groepsgesprek over de schrijver	15%	4
Ja, een verslag geschreven over het bezoek	15%	4
Ja, creatieve opdracht bij het boek	13%	3
Ja, groepsgesprek over een boek van de schrijver	10%	4
Ja, een boekverslag gemaakt	6%	4
Ja, bibliotheekbezoek	2%	4
Ja, een bedankbrief geschreven aan de schrijver	3%	1
Ja, iets anders, namelijk...	15%	11
Nee, want...	8%	58

Aan het denken gezet

Tot slot hebben we de leerlingen in het basisonderwijs gevraagd of de schrijver dingen heeft verteld die ze nog niet wisten. In het voortgezet onderwijs vroegen we de leerlingen of de schrijver hen aan het denken heeft gezet. In tabel 4.31 en 4.32 is te zien dat zo'n 70% van de leerlingen in het basisonderwijs iets heeft gehoord dat hij of zij nog niet wist; ongeveer 60% van de vo-leerlingen is (een beetje) aan het denken gezet. Basisschoolleerlingen hebben algemene weetjes opgepikt: 'dat bijen praten door te dansen' en 'dat een rat door het riool in je wc kan komen'. Maar ze hebben ook iets geleerd over de schrijver of over het schrijverschap: 'dat je ook boeken in het zwembad kunt schrijven', 'dat je er heel lang over doet om een boek af te krijgen' en 'dat zijn voorvader ridder was'. Leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben vooral uit de bezoeken meegenomen 'dat je van lezen slimmer wordt', 'dat je alles kunt bereiken wat je wilt' en 'dat onderzoek doen belangrijk is'.

Tabel 4.31

Heeft de schrijver dingen verteld die je nog niet wist?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 299
Ja	69%
Nee	31%

Tabel 4.32

Heeft de schrijver je aan het denken gezet?

Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 386	
Ja	13%
Een beetje	49%
Nee	38%

4.4 De opbrengsten volgens de betrokkenen

In deze paragraaf gaan we in op de opbrengsten die schrijversbezoeken volgens de betrokkenen hebben voor leesbevordering. Het gaat hier dus om door de schrijvers, docenten, organisatoren en leerlingen gepercipieerde opbrengsten. De vragen die we hierover in het gebruikersonderzoek gesteld hebben, sluiten aan bij de bevindingen uit de literatuurstudie.

De opbrengsten volgens de leerlingen

Om erachter te komen welke opbrengst het bezoek voor hen heeft gehad, vroegen we de leerlingen naar hun verwachte leesgedrag in de toekomst. In tabel 4.33 t/m 4.38 zijn de vragen en antwoorden terug te vinden. Over het algemeen lijkt het erop dat de bezoeken voor leerlingen in het primair onderwijs (naar eigen zeggen) iets meer opleveren dan voor leerlingen in het voortgezet onderwijs. De eerste vraag is redelijk concreet en gaat na of leerlingen de boeken van de schrijver beter begrijpen door het bezoek. Ongeveer een derde van de leerlingen geeft aan meer inzicht te hebben gekregen in het boek. De volgende vragen gingen over de wensen en ideeën van leerlingen over hun leesgedrag in de toekomst. Driekwart van de basisschoolleerlingen zou vaker over boeken willen praten in de klas, tegen ongeveer de helft van de vo-leerlingen. De helft van de leerlingen in groep 6, 7 en 8 wil vaker een boek van de bezoekende schrijver lezen en bijna de helft heeft in het algemeen zin gekregen om meer boeken te gaan lezen; in het voortgezet onderwijs is dit allebei ongeveer een derde van de leerlingen. Ongeveer 70% van de basisschoolleerlingen wil ook wel eens een ander soort boek gaan lezen dan hij of zij gewend was; in het voortgezet onderwijs is dit ruim 30%. Twee vijfde van de leerlingen in het vmbo en de onderbouw van havo-vwo is lezen leuker gaan vinden door het schrijversbezoek; in het primair onderwijs is dit driekwart. Het percentage leerlingen in het vmbo en in de onderbouw van havo-vwo dat zegt geen zin te hebben gekregen om meer boeken te gaan lezen, ligt op 41% en 67% van de leerlingen zegt geen zin te hebben om een ander soort boeken te gaan lezen. Het percentage leerlingen dat zegt lezen niet leuker te vinden door het schrijversbezoek ligt op 59%.

Tabel 4.33

Snap je de boeken van de schrijver beter door het bezoek?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 304	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 390
Ik heb een boek van de schrijver gelezen dat ik nu beter snap	35%	30%
Ik heb een boek van de schrijver gelezen, maar ik snap het niet beter	11%	13%
Ik heb geen boek van de schrijver gelezen	55%	57%

Tabel 4.34

Lijkt het je leuk om vaker over boeken te praten in de klas?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 304	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 395
Ja	35%	14%
Een beetje	39%	40%
Nee	25%	46%

Tabel 4.35

Wil je vaker boeken gaan lezen van deze schrijver?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 303	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 388
Ja	51%	29%
Nee	7%	19%
Dat weet ik nog niet	42%	52%

Tabel 4.36

Heb je zin gekregen om meer boeken te lezen?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 303	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 387
Ja	47%	30%
Nee	18%	41%
Dat weet ik nog niet	35%	29%

Tabel 4.37

Heb je zin gekregen om een ander soort boeken te gaan lezen?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 302	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 382
Ja	24%	7%
Een beetje	44%	26%
Nee	32%	67%

Tabel 4.38

Vind je lezen leuker door het bezoek van de schrijver?

	Leerlingen bovenbouw basisonderwijs N = 299	Leerlingen vmbo en onderbouw havo-vwo N = 385
Ja	35%	14%
Een beetje	41%	27%
Nee	24%	59%

De opbrengsten volgens schrijvers, docenten en organisatoren

Volgens de schrijvers – in hun open antwoorden – worden leerlingen nieuwsgierig naar boeken die ze anders misschien niet zouden lezen. De interesse voor boeken en lezen wordt gewekt, de boeken gaan leven voor de leerlingen en er ontstaat enthousiasme om meer te gaan lezen. De boeken en verhalen worden tastbaarder en persoonlijker door de schrijversbezoeken. ‘Er ontstaat nieuwsgierigheid naar de boeken die ik schrijf en de boeken waar ik tijdens mijn lezing over praat. Ik denk dat het veel leerlingen inspireert die zelf graag lezen en/of schrijven. Leerlingen die minder graag lezen worden absoluut geprikkeld om dat wel te gaan doen. Regelmatig krijg ik mailtjes van leerlingen dat ze niet van lezen hielden, tot ik langs was geweest op hun school.’ Of zoals een andere schrijver het verwoordt: ‘Leerlingen moeten een positieve leeservaring hebben; dit leidt tot meer lezen en daarna ontstaat een sneeuwbal effect. Ik hoop met mijn bezoeken die positieve leeservaring te kunnen aanwakken.’

De leraren en organisatoren geven in de open antwoorden aan dat de schrijversbezoeken vooral betrokkenheid en leesplezier bij de leerlingen teweegbrengen: ‘De afstand tot de schrijver wordt kleiner en de betrokkenheid groter.’ De leerlingen worden enthousiast en willen meer boeken van de schrijver lezen: ‘Door schrijversbezoeken worden leerlingen geprikkeld om boeken te lezen’, volgens een van de leraren. De interesse in boeken wordt gewekt en de leerlingen doen inspiratie op om meer of andere boeken te gaan lezen. ‘Ik denk dat een schrijversbezoek een van de allerbeste manieren is om lezen te bevorderen!’ aldus een docent. Een andere docent geeft aan dat ‘er een zaadje voor lezen wordt geplant; wat leerlingen ermee doen weet je niet precies, maar je moet dat zaadje wel planten’. Volgens meerdere docenten zijn leerlingen na een bezoek zeer geïnteresseerd om een boek van de schrijver te lezen, omdat ze er een gezicht bij hebben. ‘Je ziet dat boeken eerder op de literatuurlijst komen als ze de schrijver gezien hebben, terwijl ze dat boek van tevoren bijvoorbeeld te dik vonden.’ Een schrijversbezoek levert vooral achteraf veel op. Als een schrijver in

de klas is geweest, gaan leerlingen sneller een boek van hem of haar lezen. ‘Ze hebben iets gehoord uit de boeken en kennen het verhaal. De nieuwsgierigheid wordt geprikkeld.’

Vervolgens hebben we de docenten, organisatoren en schrijvers een aantal stellingen voorgelegd over de opbrengsten die zij bij leerlingen zien (zie tabel 4.39). Over het algemeen lijken de schrijvers meer effect bij de leerlingen te zien dan de leraren en organisatoren, bijvoorbeeld als het gaat over leesplezier en enthousiasme om meer boeken te gaan lezen. Docenten en organisatoren zien daarentegen vaker dan schrijvers dat leerlingen door het bezoek aan het denken worden gezet. Dit zou kunnen komen doordat leraren dit effect ook langere tijd na het bezoek nog bij leerlingen kunnen zien. Docenten en organisatoren zeggen twee keer zo vaak (65%) als de leerlingen zelf (30-35%, zie tabel 4.33) dat de leerlingen de boeken van de schrijver na het bezoek beter snappen.

Het groter worden van het leesplezier bij leerlingen komt als belangrijkste opbrengst van schrijversbezoeken naar voren; dit wordt onderstreept door de open antwoorden die gegeven zijn (zoals hierboven weergegeven). We zijn hierbij nog nagegaan welke factoren volgens docenten en organisatoren een rol spelen bij het vergroten van het leesplezier. Hiervoor hebben we verschillende antwoorden met elkaar gecombineerd in kruistabellen. De beschikking over voldoende boeken van de schrijver op school blijkt hierbij nauwelijks een rol te spelen. Op scholen waar de activiteiten zijn ingebed in de lessen lijkt het leesplezier iets meer toe te nemen dan op scholen waar dat niet het geval is. Docenten en organisatoren die aangeven dat er veel vragen werden gesteld aan de schrijver, melden vaker (75%) dat het leesplezier van leerlingen werd vergroot dan docenten en organisatoren die melden dat er een paar vragen werden gesteld (52%).

Tabel 4.39

Percentage respondentent dat antwoordt met 'helemaal mee eens' of 'mee eens'.

	Docenten en organisatoren N = 294	Schrijvers N = 196
Het schrijversbezoek heeft het leesplezier van leerlingen vergroot	67%	93%
Leerlingen snappen de boeken van de schrijver beter door het bezoek	65%	n.v.t.
Leerlingen zijn enthousiast geraakt om meer boeken te gaan lezen	60%	73%
Leerlingen zijn enthousiast geraakt om meer boeken te gaan lezen van deze schrijver	77%	n.v.t.
Leerlingen zijn enthousiast geraakt om meer boeken te gaan lezen in dit genre	42%	69%
Leerlingen hebben ideeën gekregen over welke boeken ze kunnen lezen	58%	52%
Leerlingen zijn geïnspireerd om een ander soort boeken te gaan lezen dan dat ze gewend waren	46%	59%
Leerlingen kunnen na het schrijversbezoek op een hoger niveau over boeken praten	27%	n.v.t.
Ik heb gezien dat leerlingen aan het denken werden gezet door het schrijversbezoek	70%	43%

Wat maakt een schrijversbezoek succesvol?

Auteurs vinden een bezoek succesvol als de leerlingen goed zijn voorbereid – dat zorgt voor een grotere betrokkenheid bij de leerlingen. 'Als de leerkracht je met enthousiasme ontvangt, ben je verzekerd van aandachtig publiek.' Een bezoek is tevens geslaagd als er interactie is tussen de schrijver en de leerlingen: 'Als je contact krijgt met de groep is dat echt magisch.' Verder maakt een afwisselend en boeiend verhaal de bezoeken, volgens de schrijvers zelf, tot een succes. 'Er wordt gewoon minder gelezen, het boek is een uitstervend iets. Ik wil het boek weer sexy maken om de jeugd aan het lezen te krijgen,' aldus een van de auteurs.

‘Als het samenspel tussen bibliotheek (zorgt voor voldoende boeken van de schrijver op school), school (bereidt het bezoek gedegen voor, bereidt inhoudelijke vragen voor) en schrijver goed van de grond komt, dan leveren de bezoeken het meeste op. Dan zijn leerlingen echt betrokken bij wat ik te vertellen heb en worden ze enthousiast.’ *Schrijver*

Ook de leraren vinden een goede voorbereiding vanuit school een belangrijk succeselement van de schrijversbezoeken. Ze waarderen daarnaast een enthousiaste schrijver die een interactief programma heeft en contact maakt met de leerlingen – daar worden leerlingen volgens hen het meest door geraakt. Een boeiend verhaal van de schrijver, humor en persoonlijke verhalen doen het vaak erg goed bij kinderen, blijkt uit de antwoorden van de leraren.

‘Ik probeer altijd een mannelijke schrijver uit te nodigen, als voorbeeld voor de jongens. Dat is echt de moeilijkste doelgroep om aan het lezen te krijgen. Ik vind het belangrijk dat het een jonge schrijver is, dan wordt het herkenbaarder voor de leerlingen. En het moet iemand zijn die goed kan praten, anders valt het dood.’ *Leraar*

Eenmalig of meermalig bezoek?

We hebben gevraagd wat auteurs, docenten en organisatoren denken dat het effect is van een eenmalig bezoek versus meerdere bezoeken door dezelfde schrijver aan dezelfde klas. De meeste schrijvers geven aan dat een eenmalig bezoek leerlingen enthousiasmeert en dat het vaak een blijvende herinnering voor de leerlingen vormt. Een schrijversbezoek is ‘een soort eerste indruk van een heel andere wereld’, zoals een van de schrijvers het verwoordt. Leraren zien de belangstelling voor lezen toenemen: het bezoek geeft een leesimpuls en de leesinteresse wordt aangewakkerd. Het effect is ‘dat ze die specifieke schrijver leren kennen en de verhalen willen lezen. Dit is een mooie kennismaking in de hoop dat de kinderen er later aan terug denken.’ ‘Het is een moment van verwondering en kennismaking met de schrijver,’ aldus een van de leraren. Volgens sommige schrijvers maakt een eenmalig bezoek het juist speciaal: ‘Als je meerdere keren komt gaat de frisheid eraf.’ Anderen vinden juist dat je door meerdere bezoeken een band kunt opbouwen met leerlingen en meer de diepte in kunt gaan, en daardoor meer kunt bereiken. Leraren vinden meerdere bezoeken alleen zinvol als er een inhoudelijk programma aangeboden wordt dat verder gaat dan boekpromotie. ‘Er kan dan een band worden opgebouwd en er kan meer diepgang worden aangebracht.’ Sommige leraren vinden het belangrijk dat leerlingen verschillende schrijvers ontmoeten. ‘Door frequenter schrijvers te laten komen, krijg je vaker in de schoolcarrière van een kind een piek in het lezen. Daarnaast helpt het ieder kind in de zoektocht welke boeken hij of zij leuk vindt.’ Leerlingen zouden het leuk vinden vaker een schrijver in de klas te hebben – ‘maar alleen als het een goede schrijver is’, zo blijkt uit een van onze gesprekken.

5 Conclusies

In dit hoofdstuk zullen we aan de hand van het literatuuronderzoek en het gebruikersonderzoek antwoord geven op de onderzoeksvragen:

- Welke bijdrage leveren schrijversbezoeken aan leesbevordering?
- Welke randvoorwaarden leiden tot een succesvol schrijversbezoek?

Samenvattend

Zowel uit het literatuuronderzoek als uit het gebruikersonderzoek komt naar voren dat schrijversbezoeken bij kunnen dragen aan leesbevordering. Leerlingen reageren over het algemeen enthousiast op een schrijver op school, en de kennismaking met een schrijver inspireert hen om vaker een boek te pakken. Uit het gebruikersonderzoek blijkt dat dit met name voor het primair onderwijs geldt. In het voortgezet onderwijs lijkt het moeilijker om de leerlingen te motiveren en te inspireren. Voorwaarde voor een succesvol bezoek is dat een schrijversbezoek goed wordt voorbereid en begeleid – dit geldt voor zowel het primair als het voortgezet onderwijs. Op deze punten is nog het een en ander te winnen.

Literatuurstudie

Positieve invloed

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat schrijversbezoeken zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs een positieve invloed hebben op de leesmotivatie, de leesattitude en het aantal door de lezer gelezen boeken. Lezers/leerlingen geven aan dat ze het schrijversbezoek een leuke ervaring vinden en dat zij door het bezoek (ook) andere boeken zijn gaan lezen. Door het persoonlijke contact en de mogelijkheid om vragen te stellen, raken zij betrokken bij het persoonlijke verhaal van de auteur en zijn ze gemotiveerder om meer boeken te gaan lezen. Auteurs worden daarnaast door inhoudelijk begeleiders gezien als rolmodellen voor de leerlingen, die kunnen fungeren als vraagbaak om diepere lagen in het verhaal te ontdekken en literaire aspecten te bespreken.

Randvoorwaarden

Uit de verzamelde literatuur blijkt dat vooral de betrokkenheid van leerlingen een belangrijke factor is voor een succesvol schrijversbezoek. Tevens wordt het schrijversbezoek vooral als succesvol ervaren wanneer het goed is ingebed in de lessen. Voor deze inbedding dient de school drie fasen te doorlopen. Voorafgaand (fase 1) is er een goede organisatorische en inhoudelijk voorbereiding op het schrijversbezoek nodig. Tijdens het schrijversbezoek zelf (fase 2) moet de auteur goed begeleid worden door een lezer (leerling) of een docent. Een schrijversbezoek wordt onder meer als succesvol ervaren wanneer lezers veel vragen voorbereiden, die ze tijdens het bezoek aan de auteur kunnen stellen. Na het schrijversbezoek dient er een verdiepende fase (fase 3) te volgen. Deze kan gefaciliteerd worden door activiteiten te organiseren, zoals het schrijven van een bedankbrief, een bezoek aan de bibliotheek of het voeren van discussies over onderwerpen die tijdens het schrijversbezoek aan de orde zijn gekomen. Deze activiteiten vergroten de kans dat het schrijversbezoek een blijvende indruk achterlaat op de aanwezigen. Naast de inbedding blijkt de

keuze van de auteur van belang, evenals de leeftijd van de lezers in relatie tot de doelgroep van de auteur. Het is niet (voldoende) onderzocht of het succes van een schrijversbezoek afhangt van hoe vaak een auteur langskomt en van of hij/zij dat in persoon doet of digitaal (bijvoorbeeld via Skype).

Gebruikersonderzoek

Bijdrage aan leesbevordering

De grootste opbrengst van schrijversbezoeken die in het gebruikersonderzoek wordt genoemd, is het het groter worden van het leesplezier bij de leerlingen. Ze worden nieuwsgierig naar nieuwe boeken en ze worden geprikkeld om een boek van de schrijver te gaan lezen. 'Als de schrijver dichterbij komt, komt het lezen ook dichterbij,' aldus een van de auteurs. Het succes van schrijversbezoeken is volgens de betrokkenen vooral te danken aan een goede inhoudelijke voorbereiding in de klas en een goede interactie tijdens het bezoek die zorgt voor een grotere betrokkenheid bij de leerlingen. In het basisonderwijs hebben leerlingen na het bezoek vaker zin om meer boeken (van de schrijver) te gaan lezen dan in het voortgezet onderwijs, en er zijn ook meer basisschoolleerlingen dan vo-leerlingen die lezen leuker zijn gaan vinden door het bezoek, maar bij de meeste leerlingen lijkt 'een zaadje voor lezen te zijn geplant'. Docenten merken dat ruim de helft van de leerlingen in het voortgezet onderwijs door het schrijversbezoek aan het denken is gezet.

Organisatorische voorbereiding

Hoewel een enkeling wel een aandachtspunt heeft, zijn de betrokkenen in het gebruikersonderzoek over het algemeen tevreden over de organisatorische voorbereiding. De meeste docenten en organisatoren hebben vooraf contact met de bezoekende schrijver, en dit contact wordt vaak als zeer nuttig ervaren. Leraren en organisatoren vinden dat ze voldoende tijd hebben om het bezoek voor te bereiden en de meeste respondenten zijn tevreden over de keuze van de schrijver. Het is aannemelijk dat de bemiddeling van De Schrijverscentrale een grote rol speelt in het tot stand brengen van deze match. De groepsgrootte van een schrijversbezoek is idealiter een klas, maar vanwege de kosten en andere praktische overwegingen is dit niet altijd haalbaar. Bij twee vijfde van de scholen is het schrijversbezoek opgenomen als onderdeel van het leesplan of in de jaarplanning.

Inhoudelijke voorbereiding

Vooraf de schrijvers merken dat het bezoek niet altijd (inhoudelijk) is voorbereid in de klas. Ook uit de antwoorden van de andere betrokkenen is op te maken dat de leerlingen niet altijd vooraf een boek van de schrijver hebben gelezen of andere voorbereidende activiteiten hebben gedaan. Volgens de docenten en organisatoren is de beperkte boekenvoorraad soms een belemmering. Het vooraf lezen van het boek wordt vaker gestimuleerd dan verplicht gesteld, waardoor leerlingen andere keuzes kunnen maken. De voorbereiding op het bezoek van de schrijver wisselt per school, maar lijkt over het algemeen toch beter te kunnen.

Leuk en leerzaam

Leerlingen, docenten en organisatoren zijn over het algemeen positief over de bezoeken. Ze vinden het bezoek leuk en leerzaam, en er is voldoende interactie en afwisseling. De ontvangst op de scholen wordt door de schrijvers veelal als hartelijk en gastvrij ervaren. Toch komt het ook voor dat een bezoek rommelig verloopt of dat leraren te weinig betrokken zijn.

Interactie en vragen stellen

Het stellen van vragen aan de schrijver verhoogt de actieve betrokkenheid van de leerlingen. Er worden betere inhoudelijke vragen gesteld als het bezoek is voorbereid in de klas, liefst aan de hand van een van de boeken van de schrijver. Auteurs en docenten geven aan dat het ten goede komt van de interactie als de groep niet te groot is.

Beschikbaarheid van boeken na afloop

Na een schrijversbezoek wordt er in de klas vaak nagepraat over het bezoek, maar verder worden er weinig activiteiten ondernomen ter afsluiting van het bezoek. Bijna de helft van de leerlingen in het voortgezet onderwijs herkent zich in het verhaal van de auteur, en dat lijkt een mooi aanknopingspunt om op voort te borduren na afloop van het bezoek. Auteurs en organisatoren wijzen erop dat het zeer belangrijk is om na het bezoek voldoende boeken beschikbaar te hebben voor de leerlingen, om op school te lezen of te lenen. Dat is volgens hen hét moment dat leerlingen enthousiast en nieuwsgierig zijn geworden en een of meer boeken van de schrijver willen lezen.

6 Aanbevelingen

Vorbereidingstijd

Volgens De Schrijverscentrale is er een minimale voorbereidingstijd van drie tot zes maanden nodig om een schrijversbezoek organisatorisch en inhoudelijk goed neer te zetten. Veruit de meeste docenten en organisatoren geven aan dat er genoeg tijd was om het bezoek voor te bereiden. Toch geven vooral leerlingen en auteurs aan dat de inhoudelijke voorbereiding – bijvoorbeeld het lezen van een boek van de auteur of het voorbereiden van vragen – niet altijd goed uit de verf komt. Een langere voorbereidingstijd, tips voor docenten bij de inhoudelijke voorbereiding en een betere inbedding in de lessen zouden ertoe kunnen bijdragen dat leerlingen beter voorbereid zijn op het schrijversbezoek. Hetzelfde geldt voor de activiteiten na het bezoek: ook hier is meer tijd en ruimte nodig in het curriculum om tot een goede inbedding van de schrijversbezoeken te komen. De Schrijverscentrale en Stichting Lezen zouden het belang van een goede voorbereiding duidelijker kunnen uitdragen bij de scholen. Ook kan De Schrijverscentrale, in aanvulling op de algemene leestips op de website, de schrijvers stimuleren en faciliteren om een rol te spelen in de voorbereiding op het bezoek.

Structureel onderdeel van het leesbeleid

Gebleken is dat een goede inbedding in het curriculum het effect van schrijversbezoeken positief beïnvloedt. Op dit moment heeft twee vijfde van de ondervraagde scholen schrijversbezoeken goed in het curriculum opgenomen. Aangeraden wordt om het schrijversbezoek structureel op te nemen in het leesplan dan wel het leesbevorderingsbeleid. Op die manier kan optimaal worden geprofiteerd van de opgedane ervaring binnen de organisatie, kan het schrijversbezoek ruim op tijd worden geregeld en kan de tijd worden genomen voor inhoudelijke verdieping voor en na het schrijversbezoek.

Groepsgrootte

Wat betreft de groepsgrootte lijkt er een spanningsveld te bestaan tussen het hanteren van kleine groepen, waarbij de inhoud van een schrijversbezoek beter tot zijn recht komt, en van grote groepen, die voor scholen praktischer en goedkoper zijn. Het is goed om na te gaan op welke manier de groepsgrootte verkleind zou kunnen worden ten behoeve van een meer actieve betrokkenheid van de leerlingen bij het schrijversbezoek.

Een boek lezen van de bezoekende schrijver

Het lezen van een boek van de schrijver voorafgaand aan het bezoek wordt, vanuit de literatuur, gezien als een van de randvoorwaarden voor een goed schrijversbezoek. Docenten en organisatoren geven echter aan dat het lezen van een boek meestal niet verplicht is, omdat dit volgens hen ten koste zou kunnen gaan van het leesplezier van de leerlingen. Het zou kunnen helpen om voorafgaand aan het bezoek de leerlingen ruim de tijd te geven voor het lezen van een boek van de schrijver, om de boekenvoorraad op orde te hebben en om als docent (fragmenten van) het boek voor te lezen. Op deze manieren kan het lezen van een boek worden gestimuleerd en kunnen de leerlingen tijdens het bezoek meer inhoudelijk met de schrijver op het boek ingaan. Ook na het bezoek is het van belang

om voldoende boeken van de schrijver op voorraad te hebben: dit geeft leerlingen die enthousiast zijn geworden de kans om een boek van de schrijver te lezen.

Vragen stellen

Als leerlingen veel vragen stellen aan de schrijver tijdens het bezoek, vergroot dit het leesplezier. Dat blijkt zowel uit het literatuuronderzoek als uit het gebruikersonderzoek. Dit pleit ervoor om de groepen niet te groot te maken, de vragen goed voor te bereiden in de klas en de leerlingen gedurende het bezoek voldoende mogelijkheden te geven om vragen te stellen.

Ouders

Om de leerlingen de kans te bieden om ook thuis over het schrijversbezoek te praten is het op z'n minst handig om hun ouders tijdig over het bezoek te informeren. De Schrijverscentrale zou een standaardtekst kunnen opstellen voor de ouders, die hen informeert over het bezoek en hen daarvoor enthousiasmeert. Dit maakt het voor scholen eenvoudig om de informatie met de ouders te delen. De ouders kunnen ook heel goed uitgenodigd worden voor bijvoorbeeld een boekenmarkt of een signeersessie aansluitend op het schrijversbezoek.

Literatuurlijst

- Baker, M. I. (2002). Reading resistance in middle school: What can be done? *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 45(5), 364.
- Beuchat, C. E. (1994). The writer: Another agent in the development of literacy. *The Reading Teacher*, 47(4), 312-315.
- Bloem, P. L., & Manna, A. L. (1999). A chorus of questions: Readers respond to Patricia Polacco. *The Reading Teacher*, 52(8), 802-808.
- Bos, L., & Notten, N. (2017). *De effecten van schrijversbezoeken op leesbevordering*. Interne publicatie. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Clark, M. D. (2003). *Turning the pages: Adolescents, schools and reading* (No. Ed. D.). Victoria: Deakin University.
- Dorfman, L. R. (2002). Empowering young adult readers and writers through author study. In J. B. Elliot & M. M. Dupois (Eds.), *Young adult literature in the classroom: Reading it, teaching it, loving it* (pp. 194-210). Neward, USA: International Reading Association.
- Doucette, K. (2011). Meet Your Favorite Author. Program Proposal.
- Elliot, J. B., Mateer, S., Spinelli, J., & Cheripko (2002). Getting the most out of an author's visit: Multiple perspectives. In J. B. Elliot & M. M. Dupois (Eds.), *Young adult literature in the classroom: Reading it, teaching it, loving it* (pp. 211-222). Neward, USA: International Reading Association.
- Forgrave, R. M. (2014). Children's/Young Adult (YA) Author Event: Tim Green Author Visit. *Grant Reports*. 1. http://digitalcommons.olivet.edu/comm_engagement_grants/1.
- Gutman, D. (1997). "Author"izing author visits to schools. *The Education Digest*, 63(2), 63.
- Haanstra, F. H., Godefrooij, P., & Hartogs, P. (1982). *Ontmoetingen van schrijvers met lezers: een onderzoek naar de Stichting Schrijvers School Samenleving*. Amsterdam: Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek van de Universiteit van Amsterdam.
- Hayward, S. M. (2002). A descriptive study of literacy learning and teaching during an author study/visit (Proefschrift). Ohio: Ohio State University.
- Hermans, M., & Jans, L. (2012). *De Schoolschrijver*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Jenkins, C. B. (1999). *The Allure of Authors: Author Studies in the Elementary Classroom*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Jones, D. & Lockwood, M. (1998). The writer in education. *Children's Literature in Education*, 29(4), 199-210.
- Kiefer, B. (2001). Understanding Reading. *School library journal*, 47(2), 48-52.
- Kieft, M., & Damstra, G. (2016). *De schatkamer ontsloten; een combinatie van De Schoolschrijver en de Bibliotheek op school*. Utrecht: Oberon.
- Klug, B. J., Turner, K., & Feuerborn, P. (2009). Affecting literacy and world understandings through creating opportunities to meet real authors. *The Reading Teacher*, 63(1), 92-94.
- Leygraaf, M. (2012). Entering and creating new worlds. How a 'Writer in the School' can support and empower 'Minority-children'. In I. Žogla & L. Rutka (Eds.), *ATEE 2011 Annual Conference Proceedings, Teachers' Life-cycle from Initial Teacher Education to Experienced Professional* (pp. 170-180). Brussels: ATEE.
- McElmeel, S. L. (1994). Making the most of an author's visit. *Book Report*, 13(1), 23-25.

- Messner, K. (2009). Met any good authors lately? Classroom author visits can happen via Skype. *School library journal*, 55(8), 36-38.
- Messner, K. (2010). An author in every classroom: Kids Connecting with Authors via Skype. It's the next Best Thing to Being There. *School library journal*, 56(9), 42-44.
- Miles, B. (1980). When writers visit schools: A symposium. *Children's Literature in Education*, 11, 133-146.
- Miller, J. (2014) An author's influence: Investigating student response to a novel and motivation for future reading. *The ALAN Review*, 41, 71-78. Geraadpleegd van <https://doi.org/10.21061/alan.v41i3.a.8>.
- Mol, S., Boerma, I., Dekker, S., & Jolles, J. (2015). *Verhalen vertellen, verwonderen en verbeelden met De Schoolschrijver*. Amsterdam: Centrum Brein & Leren, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Moynihan, K. E. (2009). Local authors in the classroom: Bringing readers and writers together. *English Journal*, 98(3), 34-38.
- Naslund, J. A. & Jobe, R. (2005). Not just an author visit – It's a literacy event. *School Libraries in Canada*, 25(1), 59-65.
- Ruby, L. (2007). The perfect author visit: Perfect author, or perfect visit? *Teacher Librarian*, 35(2), 34-37.
- Sabol, C. A. (2005). *Techniques used by elementary library media specialists to teach authors and illustrators* (Thesis). Geraadpleegd van <http://rdw.rowan.edu/etd/1072>.
- Sanacore, J. (1993). *Supporting an effective visiting authors' program*. Educational Resources Information Centre, ED 370 129.
- Sanacore, J. (1995). Handing our students over to authors: Parents, teachers, and administrators supporting an effective visiting authors' program. *Journal of Reading*, 38(7), 576-579.
- Silverman, K. N. (2013). Connection authors to readers through the school library. *Knowledge Quest*, 41(5), 26-30.
- Taylor & Dickinson (1991). [<http://dagda.shef.ac.uk/dispub/dissertations/1996-97/train.pdf>] Doctoral dissertation, University of Sheffield.
- Ward, D. (2008). *Invitations to literacy: research on literacy interactions between authors and students* (Proefschrift). Vancouver: University of British Columbia.
- Walker, S. L., & Feldman, J. (2013). A puzzling association: How an educator and author influenced teacher candidates. *The Reading Professor*, 35(1), 35-39.

Bijlage 1 Methode literatuurstudie

Zoekstrategie

Binnen dit literatuuronderzoek is (wetenschappelijke) literatuur gezocht met als doel om het schrijversbezoek onder de loep te nemen. Onderzoeken werden gezocht via verschillende online databases (Web of Science, PsycInfo, Google Scholar, ResearchGate), met zoektermen als author visit, reading motivation, reading attitude, school. Voor een volledig overzicht van alle zoektermen zie bijlage 2. Gedurende het zoeken naar studies werd er geen begindatum vastgesteld (het oudste artikel dateert van 1980). De laatste datum waarop is gezocht is 15 januari 2017.

Selectiecriteria

We hanteerden twee criteria voor inclusie van een artikel:

1. Het artikel beschrijft de effecten en/of randvoorwaarden van een schrijversbezoek.
2. Het artikel richt zich op lezers in het basisonderwijs en/of voortgezet onderwijs (4-18 jaar).

Met het oog op de representativiteit van het onderzoek is besloten studies van vóór 1990 weg te laten, tenzij deze theoretisch relevant waren voor het onderzoek. Daarnaast werden studies uitgesloten als ze waren geschreven in een andere taal dan het Nederlands of Engels en als een studie zich richtte op andere uitkomstvariabelen dan leesfrequentie, leesmotivatie en/of leesattitude.

De zoekcriteria leverden in totaal 72 titels op. Van alle studies werden de titel en de samenvatting gescand, waarna van de relevante studies de volledige tekst werd bekeken. Niet alle titels waren echter beschikbaar, in deze gevallen werd geprobeerd de tekst te achterhalen via de auteurs. Wanneer dit niet mogelijk was, is het artikel niet meegenomen in het literatuuronderzoek. Voor een weergave van het zoekproces zie afbeelding 1.

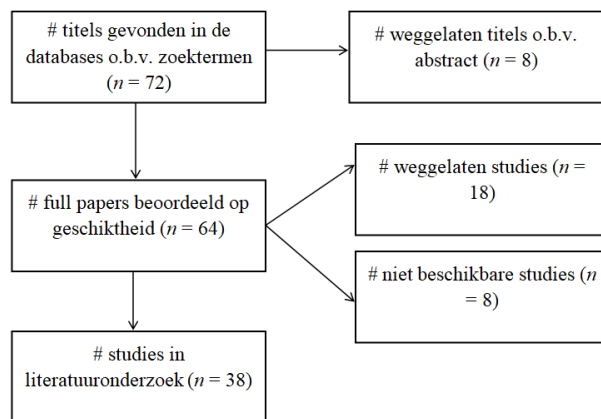
Overzicht van de geselecteerde bronnen

In totaal voldeden 38 studies aan bovenstaande criteria. Uit de gevonden studies blijkt dat er vooral kwalitatief en beschrijvend onderzoek gedaan is naar het gezochte onderwerp. Er werden geen kwantitatieve experimentele onderzoeken (effectstudies) gevonden. Binnen het totaal van de 38 studies gebruikten 19 studies een onderzoeksinstrument (zoals een open interview, een leerlingdagboek, een vragenlijst of observatie). De meestvoorkomende onderzoeksinstrumenten zijn vragenlijsten (gebruikt in 8 studies) en open interviews (gebruikt in 8 studies). De andere studies zijn van beschrijvende aard (zoals een visiestuk).

Het merendeel van de gevonden studies komt uit de Verenigde Staten (24 studies), gevolgd door Nederland (5 studies), Engeland (4 studies), Colombia en Australië (2 studies) en Chili (1 studie).

Afbeelding 1

Weergave van het zoekproces

Van de 38 studies richten 23 studies zich op het basisonderwijs, 12 studies op het voortgezet onderwijs en 4 studies op een andere doelgroep, zoals pabo-studenten of auteurs. Door het relatief grote aantal studies in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs was het mogelijk om de opbrengsten van het schrijversbezoek op te splitsen per onderwijstype.

De geselecteerde studies zijn te verdelen over de vier perspectieven zoals genoemd in de onderzoeksvraag. In totaal zijn er 23 studies die ingaan op het perspectief van de lezer op het schrijversbezoek, 20 studies die ingaan op het perspectief van de inhoudelijk begeleider, 22 studies die ingaan op het perspectief van de auteur en 9 studies die ingaan op het perspectief van de organisator.

De gevonden studies zijn daarnaast onder te verdelen in 32 studies die zich focussen op het daadwerkelijke schrijversbezoek en 6 studies waarin de focus ligt op de randvoorwaarden voor een succesvol schrijversbezoek. Een overzicht van de geselecteerde studies per onderwijsniveau en uitkomstvariabele is te vinden in bijlage 3.

Bijlage 2 Zoektermen literatuurstudie

“author(s) visit(s)” “reading” “primary school” “illustrator visit” “secondary school” “school”
“(influence on) reading attitude” “preschool” “high school” “writer in education” “SSS” “reading
motivation” “every young child program” “kindergarten” “readiness” “library” “literacy event”
“schrijversbezoek” “leesmotivatie” “leesbegrip” “lezen” “basisschool” “middelbare school” “schrijver
op school” “school schrijver” “writer in the school” “reading pleasure” “low literacy” “excellence
literacy” “high literacy” “reading preference” “literary education” “leesklimaat” “artist in the school”

Bijlage 3 Overzicht van studies opgenomen in literatuurstudie

Auteur	Jaar	Persp	Type	Pln	A. bezoek	Duur	Ond	n =	Middel	Toegevoegd	Land
Baker	2002	L	vo	N	N	nvt	nvt	1 L	nvt	nvt	USA
Beuchat	1993	A L IB	po	N	J	1	nvt	nvt	nvt	nvt	CHL
Bloem	1999	A L	po	N	J	1	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
*Clark	2003	L IB O	vo	J	J	nvt	x	15 IB, 5 O, 60 L	int	J	AUS
*Clark	2003	A	vo	N	J	1	x	4 A	brf	J	AUS
Doucette	2011	L	po	N	J	1	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
Dorfman	2002	A IB	vo	J	N	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
Elliot	2002	A IB O	vo	J	J	1	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
Forgrave	2014	A L IB	po vo	N	J	1	x	1680 L	nvt	nvt	USA
Gutman	1997	A	po	J	J	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
Haanstra	1980	L IB	po	N	J	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	NL
Hayward	2002	L IB	vo	J	J	1	x	1 IB, 15 L, 1 A	obs, ondz log, disc, int, dagb	J	USA
Hermans	2012	L IB	po	J	J	>1	x	210 L	vrl, opd	J	NL
Jones	1998	A	anders	J	J	1 vs >1	x	6 A	int	J	ENG
Kiefer	2001	IB	po	N	N	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
Kieft	2016	L IB O	po	N	J	>1	x	13 IB	vrl, int	J	NL
Klug	2009	A L	po	N	J	>1	nvt	nvt	nvt	nvt	ENG
Leygraaf	2012	L	po	N	J	>1	x	1 A, 2 KL	obs	N	NL
McElmeel	1994	A L O	vo	J	J	1	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
McKeown	1993	L	po	N	N	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
Messner	2009	A	po	J	J	1	x	nvt	nvt	nvt	ENG

Messner	2010	A	vo	J	J	1	x	nvt	nvt	nvt	ENG
Miles	1980	A	po	N	J	nvt	x	8 A	int	N	USA
Miller	2014	A L	vo	N	J	1	x	nvt	nvt	nvt	USA
Mol	2015	L IB	po	N	J	>1	x	290 L, 17 IB, 13 A,	vrl, int	J	NL
Moynihan	2009	L IB O	vo	J	J	1	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
Naslund	2005	A IB O	anders	J	J	1	nvt	nvt	nvt	nvt	COL
Ruby	2007	IB O	anders	J	J	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
Sabol	2005	IB	po	N	N	nvt	x	89 IB	vrl	J^	USA
Sanacore	1993	A L IB O	po	J	J	1	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
Sanacore	1995	A L IB O	po	J	J	1	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
Silverman	2013	A L	vo	N	J	1	nvt	nvt	nvt	nvt	USA
Taylor	1991	L IB	po	J	J	1	x	15 A; 13 O; 5 IB	int, vrl, obs, brf	N	USA
Walker	2013	A L	anders	N	J	1	x	83 L	disc, vrl	N	USA
Ward	2008	A IB	po	J	J	1	x	9 A	int, vrl, brf	J	COL

Noot. Auteur = eerste auteur, type = type onderwijs, Persp = perspectief, Pln = bevat planning van het schrijversbezoek, A. bezoek = schrijversbezoek, duur = duur van het schrijversbezoek, ond = type onderzoek, n = aantal deelnemers in het onderzoek, land = land waarin het onderzoek gepubliceerd is, A= Auteur, L = Lezer, IB = inhoudelijk begeleider, O = Organisatie, KL = klassen (aantal lezers onbekend), PO = primair onderwijs, VO = voortgezet onderwijs, n= nee, j = ja, USA = Amerika, NL = Nederland, EN = Engeland, AUS = Australië, CHL = Chili, COL = Colombia, x = bevat onderzoek, nvt = niet van toepassing, vid = lessen gefilmd met camera, opd = opdracht voor de lezers brf = brieven, vrl = vragenlijst, int = interview, dagb = dagboek, disc = discussie, ondz log = onderzoekslog, obs = observatie.

* Dit zijn twee verschillende hoofdstukken uit de dissertatie van Clark (2003).

^ Deze studie is niet opgenomen in het hoofdstuk over de onderzoeksmiddelen, omdat de studie niet keek naar het daadwerkelijke schrijversbezoek, alleen naar de randvoorwaarden van een schrijversbezoek of auteursstudie.

Bijlage 4 Tabellen van de uitsplitsingen

1 Voorbereiding op het schrijversbezoek

Tabel 1a

Heb je voor het bezoek van de schrijver een boek gelezen van deze schrijver?

	Bovenbouw basisonderwijs N = 309*	Groep 6 n = 136	Groep 7 n = 114	Groep 8 n = 12
Ja	33%	23%	45%	42%
Nee	35%	36%	36%	25%
Het boek werd voorgelezen in de klas	20%	30%	8%	17%
Weet ik niet	12%	11%	11%	17%

* De drie groepen tellen hier niet op tot het totaal van 309, in de papieren vragenlijsten had niet iedereen zijn of haar groep ingevuld.

Tabel 1b

Heb je voor het bezoek van de schrijver een boek gelezen van deze schrijver?

	Vmbo en onderbouw havo- vwo N = 447	Vmbo n = 138	Onderbouw havo/vwo n = 309
Ja	26%	37%	22%
Nee	55%	31%	65%
Het boek werd voorgelezen in de klas	9%	26%	2%
Weet ik niet	10%	6%	11%

Tabel 1c

Hebben de leerlingen voor het bezoek van de schrijver een boek gelezen van deze schrijver?

	Docenten en organisatoren TOTAAL N = 302	PO n = 162	VO n = 140
Ja, dat was verplicht	19%	9%	29%
Dat werd gestimuleerd	60%	75%	43%
Nee	15%	10%	20%
Weet ik niet	7%	6%	8%

Tabel 1d

Je hebt geen boek van deze schrijver gelezen, waarom niet?

	Vmbo en onderbouw havo-vwo N = 232	Vmbo n = 41	Onderbouw havo-vwo n = 191
Het boek was niet op school	9%	5%	9%
Het boek was wel op school, maar het was al uitgeleend aan iemand anders	2%	5%	1%
Ik had geen zin om het boek te lezen	33%	49%	30%
Ik heb een andere reden, namelijk...	56%	41%	60%

Tabel 1e

Hadden de leerlingen voor het bezoek de mogelijkheid om boeken van de schrijver te lenen op school?

	Docenten en organisatoren TOTAAL N = 302	PO n = 162	VO n = 140
Ja, er waren genoeg exemplaren voor iedereen	28%	28%	29%
Ja, maar er waren niet genoeg exemplaren voor iedereen	48%	49%	48%
Nee	12%	11%	14%
Weet ik niet	11%	12%	10%

Tabel 1f

Hadden de leerlingen voor het bezoek de mogelijkheid om boeken van de schrijver te lenen op school?

	Deelname aan programma 'de Bibliotheek op school'		
	Ja n = 122	Nee n = 127	Weet ik niet n = 53
Ja, er waren genoeg exemplaren voor iedereen	34%	24%	23%
Ja, maar er waren niet genoeg exemplaren voor iedereen	48%	51%	42%
Nee	7%	18%	9%
Weet ik niet	10%	6%	26%

Tabel 1g

Hoe werd een boek van de schrijver gelezen?

	Docenten en organisatoren TOTAAL N = 302	PO n = 162	VO n = 140
Een boek(fragment) werd voorgelezen in de klas	54%	59%	49%
De leerlingen mochten het boek vrij lezen in de klas	51%	61%	39%
De leerlingen lazen het boek thuis	25%	12%	39%
We hebben het boek gezamenlijk gelezen in de klas	20%	22%	16%
Anders, namelijk...	25%	21%	30%

Tabel 1h

Vond je dit een leuk boek?

	Bovenbouw basisonderwijs N = 161	Jongens n = 71	Meisjes n = 90
Ja	76%	70%	80%
Een beetje	20%	24%	18%
Nee	4%	6%	2%

Tabel 1i

Vond je dit een leuk boek?

	Vmbo en onderbouw havo-vwo N = 158	Jongens n = 53	Meisjes n = 105
Ja	59%	51%	64%
Een beetje	38%	45%	34%
Nee	3%	4%	2%

Tabel 1j

Vond je dit een leuk boek?

	Bovenbouw basisonderwijs N = 161*	Groep 6 n = 69	Groep 7 n = 60	Groep 8 n = 7
Ja	76%	84%	67%	57%
Een beetje	20%	14%	30%	29%
Nee	4%	1%	3%	14%

* De drie groepen tellen hier niet op tot het totaal van 161, in de papieren vragenlijsten had niet iedereen zijn of haar groep ingevuld.

Tabel 1k

Vond je dit een leuk boek?

	Vmbo en onderbouw havo-vwo N = 158	Klas 1 n = 47	Klas 2 n = 59	Klas 3 n = 0	Klas 4 n = 52
Ja	59%	64%	71%	-	42%
Een beetje	38%	30%	27%	-	58%
Nee	3%	6%	2%	-	0%

Tabel 1l

Heb je, voor het bezoek, activiteiten gedaan in de klas die te maken hadden met het bezoek van de schrijver? Meerdere antwoorden mogelijk.

	Vmbo en onderbouw havo- vwo N = 403	Vmbo n = 124	Havo/vwo n = 279
Nee	49%	29%	58%
Ja, groepsgesprek over de schrijver	11%	9%	12%
Ja, groepsgesprek over een boek van de schrijver	10%	11%	10%
Ja, ik heb informatie over de schrijver opgezocht	8%	8%	8%
Ja, ik heb vragen gemaakt die ik aan de schrijver ga stellen	14%	8%	16%
Ja, creatieve opdracht bij het boek (denk aan muziek, toneel, schrijven, presentatie)	10%	26%	3%
Ja, ik heb een boekverslag gemaakt	4%	9%	2%
Ja, reclame gemaakt voor het schrijversbezoek	5%	16%	0%
Ja, iets anders, namelijk...	11%	9%	11%

Tabel 1m

Kruistabel groeps grootte en mogelijkheid een boek te lenen.

	Hadden de leerlingen voor het bezoek de mogelijkheid om boeken van de schrijver te lenen op school?			
	Ja, er waren genoeg exemplaren voor iedereen	Ja, maar er waren niet genoeg exemplaren voor iedereen	Nee	Weet ik niet
Groeps grootte tot 35 leerlingen (n = 209)	25%	49%	13%	12%
Groeps grootte 35 tot 60 leerlingen (n = 53)	36%	45%	9%	9%
Groeps grootte meer dan 60 leerlingen (n = 40)	33%	48%	10%	10%

Tabel 1n

Kruistabel groeps grootte en het stellen van vragen.

	Hebben de leerlingen tijdens het schrijversbezoek vragen gesteld aan de schrijver?			
	Ja, er werden veel vragen gesteld	Ja, er werden een paar vragen gesteld	Nee, er werden (bijna) geen vragen gesteld	Weet ik niet
Groeps grootte tot 35 leerlingen (n = 206)	71%	23%	1%	4%
Groeps grootte 35 tot 60 leerlingen (n = 53)	43%	49%	2%	6%
Groeps grootte meer dan 60 leerlingen (n = 37)	46%	38%	11%	5%

Tabel 1o

Kruistabel groepsgrootte en interactief en afwisselend schrijversbezoek, percentages (helemaal) mee eens.

	Het schrijversbezoek was interactief en afwisselend	
	Helemaal mee eens	Mee eens
Groepsgrootte tot 35 leerlingen (n = 205)	43%	44%
Groepsgrootte 35 tot 60 leerlingen (n = 52)	42%	44%
Groepsgrootte meer dan 60 leerlingen (n = 37)	43%	51%

Tabel 1p

Kruistabel groepsgrootte en vergroten van leesplezier, percentages (helemaal) mee eens.

	Het schrijversbezoek heeft het leesplezier van leerlingen vergroot	
	Helemaal mee eens	Mee eens
Groepsgrootte tot 35 leerlingen (n = 205)	28%	40%
Groepsgrootte 35 tot 60 leerlingen (n = 52)	19%	46%
Groepsgrootte meer dan 60 leerlingen (n = 37)	29%	35%

2 Het schrijversbezoek zelf

Tabel 2a

Vond je het bezoek leuk?

	Vmbo en onderbouw havo/vwo N = 399	Jongens n = 161	Meisjes n = 238
Ja	61%	49%	70%
Een beetje	30%	36%	26%
Nee	8%	15%	4%

Tabel 2b

Vond je het bezoek leuk?

	Vmbo en onderbouw havo/vwo N = 399	Klas 1 n = 214	Klas 2 n = 110	Klas 3 n = 9	Klas 4 n = 66
Ja	61%	52%	74%	6	70%
Een beetje	30%	36%	21%	3	27%
Nee	8%	12%	5%	0	3%

Tabel 2c

Percentage respondenten dat 'helemaal mee eens' of 'mee eens' antwoordt. Uitsplitsing basisonderwijs. N = 159.

	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet eens/ niet oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet
Leerlingen vonden het schrijversbezoek leuk	58%	38%	3%	0%	0%	2%
Het schrijversbezoek was leerzaam voor de leerlingen	52%	43%	3%	1%	0%	1%
Het schrijversbezoek was interactief en afwisselend	50%	42%	3%	3%	1%	2%

Tabel 2d

Percentage respondentent dat 'helemaal mee eens' of 'mee eens' antwoordt. Uitsplitsing voortgezet onderwijs. N = 135.

	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet eens/ niet oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet
Leerlingen vonden het schrijversbezoek leuk	39%	53%	5%	1%	0%	2%
Het schrijversbezoek was leerzaam voor de leerlingen	37%	53%	8%	0%	0%	2%
Het schrijversbezoek was interactief en afwisselend	35%	50%	9%	4%	1%	2%

Tabel 2e

Hebben de leerlingen tijdens het schrijversbezoek vragen gesteld aan de schrijver?

Docenten/organisatoren			
	TOTAAL N = 296	PO n = 161	VO n = 135
Ja, er werden veel vragen gesteld	63%	71%	53%
Ja, er werden een paar vragen gesteld	30%	20%	41%
Nee, er werden (bijna) geen vragen gesteld	3%	2%	3%
Weet ik niet	5%	6%	4%

Tabel 2f

Percentage docenten/organisatoren dat 'helemaal mee eens' of 'mee eens' antwoordt. N = 294.

	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet eens/ niet oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Weet niet
Ik heb gezien dat leerlingen zich herkenden in de auteur	14%	32%	33%	4%	1%	18%

3 Na het schrijversbezoek

Tabel 3a

Heeft u na het schrijversbezoek activiteiten gedaan met de klas die te maken hadden met het bezoek van de schrijver? (meerdere antwoorden mogelijk).

	PO n = 160	VO n = 135
Ja, nagepraat over het schrijversbezoek	44%	68%
Ja, een boek (voor)gelezen van de schrijver	24%	5%
Ja, groepsgesprek over de schrijver	8%	10%
Ja, een verslag geschreven over het bezoek	7%	13%
Ja, creatieve opdracht bij het boek	7%	10%
Ja, groepsgesprek over een boek van de schrijver	7%	6%
Ja, een boekverslag gemaakt	1%	10%
Ja, een bedankbrief geschreven aan de schrijver	1%	3%
Ja, bibliotheekbezoek	5%	1%
Ja, iets anders, namelijk...	10%	16%
Nee, want...	44%	21%

4 Opbrengsten

Tabel 4a

Kruistabel inbedding in curriculum en vergroten van leesplezier, percentage (helemaal) mee eens.

Het schrijversbezoek heeft het leesplezier van leerlingen vergroot		
	Helemaal mee eens	Mee eens
Activiteiten zijn ingebed in het curriculum (n = 130)	28%	42%
Activiteiten zijn niet ingebed in het curriculum (n = 66)	26%	35%

Tabel 4b

Kruistabel vragen stellen en vergroten van leesplezier, percentage (helemaal) mee eens.

Het schrijversbezoek heeft het leesplezier van leerlingen vergroot		
	Helemaal mee eens	Mee eens
Ja, er werden veel vragen gesteld (n = 186)	37%	38%
Ja, er werden een paar vragen gesteld (n = 86)	8%	44%
Nee, er werden (bijna) geen vragen gesteld (n = 8)	38%	25%

Tabel 4c

Kruistabel mogelijkheid om boeken te lenen en vergroten van leesplezier, percentage (helemaal) mee eens.

Het schrijversbezoek heeft het leesplezier van leerlingen vergroot		
	Helemaal mee eens	Mee eens
Ja, er waren genoeg exemplaren voor iedereen (n = 85)	26%	39%
Ja, maar er waren niet genoeg exemplaren voor iedereen (n = 145)	32%	40%
Nee (n = 36)	19%	42%

Bijlage 5 Vragenlijst auteurs

1. Hoeveel ervaring heeft u met het uitvoeren van schrijversbezoeken?

- Dit was mijn eerste schrijversbezoek
- 2-5 schrijversbezoeken
- 6-10 schrijversbezoeken
- Meer dan 10 schrijversbezoeken

De volgende vragen gaan over de schrijversbezoeken die u de afgelopen tijd heeft uitgevoerd. Het gaat dus om de algemene indruk die u heeft van schrijversbezoeken.

2. Hoe ervaart u de ontvangst op scholen wanneer u als schrijver op bezoek komt?

3. Wat leveren schrijversbezoeken volgens u op voor leerlingen?

4. Wat maakt een schrijversbezoek volgens u tot een succes?

5. Welke knelpunten komt u tegen rondom schrijversbezoeken?

De volgende vragen gaan over de frequentie van het schrijversbezoek en de ideale groepsgrootte.

6. Welk effect heeft een eenmalig schrijversbezoek volgens u op leerlingen?

7. Kunt u dit kort toelichten?

8. Wat is volgens u het effect als een schrijver meerdere keren op bezoek komt bij dezelfde leerlingen?

9. Kunt u dit kort toelichten?

10. Wat is volgens u de ideale groepsgrootte (van één sessie) om de inhoud van een schrijversbezoek goed tot zijn recht te laten komen?

Aantal leerlingen:

11. Wat is volgens u de ideale groepsgrootte (van één sessie) om interactie in een schrijversbezoek goed tot zijn recht te laten komen?

Aantal leerlingen:

De volgende vragen gaan over het laatste schrijversbezoek dat u heeft uitgevoerd. Neemt u dus heel concreet het laatste schrijversbezoek in gedachten.

12. Voor welk schooltype heeft u het schrijversbezoek uitgevoerd? Meerdere antwoorden mogelijk

- basisschool
- vmbo basisberoepsgerichte leerweg
- vmbo kaderberoepsgerichte leerweg
- vmbo gemengde leerweg
- vmbo theoretische leerweg
- havo
- vwo
- Anders, namelijk:

13. Voor welke klas heeft u het schrijversbezoek uitgevoerd? Meerdere antwoorden mogelijk

- Groep 6 (basisschool)
- Groep 7 (basisschool)
- Groep 8 (basisschool)
- 1e klas
- 2e klas
- 3e klas
- 4e klas
- 5e klas
- 6e klas
- Anders, namelijk:

14. Wat was de groepsgrootte?

- tot 35 leerlingen
- 35 tot 60 leerlingen
- meer dan 60 leerlingen

15. Heeft u voor het schrijversbezoek contact gehad met de organisator van de school of bibliotheek?

- nee
- ja, ik nam contact op met de organisator
- ja, de organisator nam contact met me op

16. Heeft u bij het contact met de organisator afspraken gemaakt over:

▪ Rooster en tijden	ja/nee
▪ Benodigdheden	ja/nee
▪ Ophalen van station of parkeermogelijkheden	ja/nee
▪ Inhoud van het schrijversbezoek	ja/nee

17. Was het contact voorafgaand aan het bezoek nuttig?
- ja
 - neutraal
 - nee
 - kan ik niet beoordelen
18. Ruimte voor toelichting:
19. Heeft u gemerkt dat leerlingen in voorbereiding op het bezoek een van uw boeken hadden gelezen?
- Ja, alle leerlingen hadden een van mijn boeken gelezen
 - Sommige leerlingen hadden een van mijn boeken gelezen
 - Weinig tot geen van de leerlingen had(den) een van mijn boeken gelezen
 - Weet ik niet
20. Waren de ouders van de leerlingen door de school geïnformeerd over en/of betrokken bij het schrijversbezoek?
- Ja
 - Nee
 - Weet ik niet
21. Op welke manier(en) zijn de ouders geïnformeerd over en/of betrokken bij het schrijversbezoek?
22. Heeft u gemerkt dat de leerlingen voor het bezoek activiteiten hadden gedaan die met het bezoek te maken hadden?
- Ja, namelijk:
 - Een beetje, namelijk:
 - Nee, want:
 - Weet ik niet
23. Hebben de leerlingen tijdens het schrijversbezoek vragen aan u gesteld?
- Ja, er werden veel vragen gesteld
 - Ja, er werden een paar vragen gesteld
 - Nee, er werden (bijna) geen vragen gesteld
 - Weet ik niet
24. Welk effect heeft het stellen van vragen aan de schrijver volgens u op leerlingen?

25. Hebben de leerlingen tijdens het schrijversbezoek laten zien wat ze gemaakt hebben bij het boek?

- Ja, namelijk:
- Nee
- Weet ik niet

De volgende vragen gaan wederom over het laatste schrijversbezoek dat u heeft uitgevoerd. Neemt u dus heel concreet het laatste schrijversbezoek in gedachten.

26. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? Antwoordcategorieën: helemaal mee eens, mee eens, niet eens / niet oneens, mee oneens, helemaal mee oneens, weet ik niet / kan ik niet beoordelen

- Leerlingen vonden het schrijversbezoek leuk
- Het schrijversbezoek was leerzaam voor de leerlingen
- Het schrijversbezoek heeft het leesplezier van leerlingen vergroot
- Leerlingen zijn enthousiast geraakt om meer boeken te gaan lezen
- Leerlingen zijn enthousiast geraakt om meer boeken te gaan lezen in dit genre
- Leerlingen hebben ideeën gekregen over welke boeken ze kunnen lezen
- Leerlingen zijn geïnspireerd om een ander soort boeken te gaan lezen dan dat ze gewend waren
- Ik heb gezien dat leerlingen aan het denken werden gezet door het schrijversbezoek

27. Wat wilt u verder nog kwijt over uw ervaring met schrijversbezoeken?

Bijlage 6 Vragenlijst leraren en organisatoren

1. Wat is uw functie? Meerdere antwoorden mogelijk

- Ik ben leraar
- Ik ben mediathecaris
- Ik ben leesconsulent
- Ik ben bibliotheekmedewerker
- Ik ben organisator van de schrijversbezoeken
- Ik ben leescoördinator
- Anders, namelijk:

2. Hoeveel ervaring heeft u met het bijwonen / organiseren van schrijversbezoeken?

- Dit was mijn eerste schrijversbezoek
- 2-5 schrijversbezoeken
- 6-10 schrijversbezoeken
- Meer dan 10 schrijversbezoeken

De volgende vragen gaan over de schrijversbezoeken die u de afgelopen tijd heeft bijgewoond of georganiseerd. Het gaat dus om de algemene indruk die u heeft van schrijversbezoeken.

3. Wat leveren schrijversbezoeken volgens u op voor leerlingen?

4. Wat maakt een schrijversbezoek volgens u tot een succes?

5. Welke knelpunten komt u tegen rondom schrijversbezoeken?

De volgende vragen gaan over de frequentie van het schrijversbezoek en de ideale groepsgrootte.

6. Welk effect heeft een eenmalig schrijversbezoek volgens u op leerlingen?

7. Kunt u dit kort toelichten?

8. Wat is volgens u het effect als een schrijver meerdere keren op bezoek komt bij dezelfde leerlingen?

9. Kunt u dit kort toelichten?

10. Wat is volgens u de ideale groepsgrootte (van één sessie) om de inhoud van een schrijversbezoek goed tot zijn recht te laten komen?

Aantal leerlingen:

11. Wat is volgens u de ideale groepsgrootte (van één sessie) om interactie in een schrijversbezoek goed tot zijn recht te laten komen?

Aantal leerlingen:

De volgende vragen gaan over het laatste schrijversbezoek dat u heeft bijgewoond of georganiseerd. Neemt u dus heel concreet het laatste schrijversbezoek in gedachten.

12. Voor welk schooltype heeft u het schrijversbezoek georganiseerd / bijgewoond? Meerdere antwoorden mogelijk
- basisschool
 - vmbo basisberoepsgerichte leerweg
 - vmbo kaderberoepsgerichte leerweg
 - vmbo gemengde leerweg
 - vmbo theoretische leerweg
 - havo
 - vwo
 - Anders, namelijk:
13. Voor / met welke klas heeft u het schrijversbezoek georganiseerd / bijgewoond? Meerdere antwoorden mogelijk
- Groep 6 (basisschool)
 - Groep 7 (basisschool)
 - Groep 8 (basisschool)
 - 1e klas
 - 2e klas
 - 3e klas
 - 4e klas
 - 5e klas
 - 6e klas
 - Anders, namelijk:
14. Wat was de groepsgrootte?
- tot 35 leerlingen
 - 35 tot 60 leerlingen
 - meer dan 60 leerlingen
15. Hoe lang tevoren had u het schrijversbezoek geregeld?
- maanden of langer
 - 3-6 maanden
 - 2-3 maanden
 - korter dan 2 maanden
16. Heeft u voor het schrijversbezoek contact gehad met de auteur?
- nee
 - ja, ik nam contact op met de auteur
 - ja, de auteur nam contact met me op

17. Heeft u bij het contact met de auteur afspraken gemaakt over:
- Rooster en tijden ja/nee
 - Benodigdheden ja/nee
 - Ophalen van station of parkeermogelijkheden ja/nee
 - Inhoud van het schrijversbezoek ja/nee
18. Hoe verliep de organisatorische voorbereiding van het schrijversbezoek?
Antwoordcategorieën: ja, neutraal, nee, kan ik niet beoordelen
- Was er voldoende tijd om het bezoek te organiseren en voor te bereiden?
 - Bent u tevreden over de keuze van de schrijver?
 - Was het contact met de auteur voorafgaand aan het bezoek nuttig ?
19. Ruimte voor toelichting:
20. Hebben de leerlingen voor het bezoek van de schrijver een boek gelezen van deze schrijver?
- Ja, dat was verplicht
 - Dat werd gestimuleerd
 - Nee
 - Weet ik niet
21. Hoe werd een boek van de schrijver gelezen? Meerdere antwoorden mogelijk
- Een boek(fragment) werd voorgelezen in de klas
 - De leerlingen mochten het boek vrij lezen in de klas
 - De leerlingen lazen het boek thuis
 - We hebben het boek gezamenlijk gelezen in de klas
 - Anders, namelijk:
22. Doet uw school of bibliotheek mee aan het programma 'de Bibliotheek op school'?
- Ja
 - Nee
 - Weet ik niet
23. Hadden de leerlingen voor het bezoek de mogelijkheid om boeken van de schrijver te lenen op school?
- Ja, er waren genoeg exemplaren voor iedereen
 - Ja, maar er waren niet genoeg exemplaren voor iedereen
 - Nee
 - Weet ik niet
24. Waren de ouders van de leerlingen door de school geïnformeerd over en/of betrokken bij het schrijversbezoek?
- Ja
 - Nee
 - Weet ik niet

25. Op welke manier(en) zijn de ouders geïnformeerd over en/of betrokken bij het schrijversbezoek?
26. Heeft u voor het schrijversbezoek activiteiten gedaan met de klas die te maken hadden met het bezoek van de schrijver? Meerdere antwoorden mogelijk
- Ja, groepsgesprek over de schrijver
 - Ja, groepsgesprek over een boek van de schrijver
 - Ja, creatieve opdracht bij het boek (denk aan muziek, toneel, schrijven, presentatie)
 - Ja, vragen voorbereid die de leerlingen aan de schrijver kunnen stellen
 - Ja, reclame gemaakt (bijvoorbeeld poster of schoolkrant) voor het schrijversbezoek
 - Ja, een boekverslag gemaakt
 - Ja, informatie over de schrijver opgezocht
 - Ja, iets anders, namelijk: ...
 - Nee, want: ...
27. Hebben de leerlingen tijdens het schrijversbezoek vragen gesteld aan de schrijver?
- Ja, er werden veel vragen gesteld
 - Ja, er werden een paar vragen gesteld
 - Nee, er werden (bijna) geen vragen gesteld
 - Weet ik niet
28. Welk effect heeft het stellen van vragen aan de schrijver volgens u op leerlingen?
29. Hebben de leerlingen tijdens het schrijversbezoek laten zien wat ze gemaakt hebben bij het boek?
- Ja, namelijk:
 - Nee
 - Weet ik niet
30. Heeft u na het schrijversbezoek activiteiten gedaan met de klas die te maken hadden met het bezoek van de schrijver? Meerdere antwoorden mogelijk
- Ja, nagepraat over het schrijversbezoek
 - Ja, een boek (voor)gelezen van de schrijver
 - Ja, groepsgesprek over de schrijver
 - Ja, groepsgesprek over een boek van de schrijver
 - Ja, creatieve opdracht bij het boek (denk aan muziek, toneel, schrijven, presentatie)
 - Ja, een boekverslag gemaakt
 - Ja, een verslag geschreven over het bezoek
 - Ja, een bedankbrief geschreven aan de schrijver
 - Ja, bibliotheekbezoek
 - Ja, iets anders, namelijk: ...
 - Nee, want: ...

31. Zijn de activiteiten rondom het schrijversbezoek ingebed in het curriculum en/of leesplan van de school?

- Ja, namelijk op deze manier: ...
- Nee, omdat: ...
- Weet ik niet

32. Bent u betrokken geweest bij de keuze voor de auteur?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet

33. Ruimte voor toelichting

34. Sloot de keuze voor de auteur aan bij:

Antwoordcategorieën: ja, nee, weet ik niet

- De schoolvisie
- De leeftijd van de leerlingen
- De belevingswereld van de leerlingen

De volgende vragen gaan wederom over het laatste schrijversbezoek dat u heeft bijgewoond of georganiseerd. Neemt u dus heel concreet het laatste schrijversbezoek in gedachten.

35. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? Antwoordcategorieën: helemaal mee eens, mee eens, niet eens / niet oneens, mee oneens, helemaal mee oneens, weet ik niet / kan ik niet beoordelen

- Leerlingen vonden het schrijversbezoek leuk
- Het schrijversbezoek was leerzaam voor de leerlingen
- Ik heb gezien dat leerlingen zich herkenden in de auteur
- Het schrijversbezoek was interactief en afwisselend
- Het schrijversbezoek heeft het leesplezier van leerlingen vergroot
- Leerlingen snappen de boeken van de schrijver beter door het bezoek
- Leerlingen zijn enthousiast geraakt om meer boeken te gaan lezen
- Leerlingen zijn enthousiast geraakt om meer boeken te gaan lezen van deze schrijver
- Leerlingen zijn enthousiast geraakt om meer boeken te gaan lezen in dit genre
- Leerlingen hebben ideeën gekregen over welke boeken ze kunnen lezen
- Leerlingen zijn geïnspireerd om een ander soort boeken te gaan lezen dan dat ze gewend waren
- Leerlingen kunnen na het schrijversbezoek op een hoger niveau over boeken praten
- Ik heb gezien dat leerlingen aan het denken werden gezet door het schrijversbezoek

36. Wat wilt u verder nog kwijt over uw ervaring met schrijversbezoeken?

37. Weet u nog een collega die deze vragenlijst ook kan invullen? Als u zijn/haar e-mailadres invult wordt de vragenlijst automatisch naar uw collega gestuurd.

Bijlage 7 Vragenlijst leerlingen primair onderwijs, vmbo en onderbouw havo-vwo

Je gaat meedoen aan een onderzoek naar het schrijversbezoek bij jou op school. We willen graag weten wat jij van het schrijversbezoek vindt, er zijn dus geen goede of foute antwoorden. We vragen niet naar je naam, niemand komt te weten welke antwoorden jij gegeven hebt.

1. In welke groep zit je? (po)

- Groep 6
- Groep 7
- Groep 8

1a. In welke klas zit je? (vo)

- 1e klas
- 2e klas
- 3e klas
- 4e klas

1b. Welk schooltype volg je? (vo)

- basisberoepsgerichte leerweg
- kaderberoepsgerichte leerweg
- gemengde leerweg
- theoretische leerweg
- tl/havo
- havo
- havo/vwo
- vwo
- gymnasium

2. Ben je een jongen of een meisje?

- Jongen
- Meisje

3. Vind je lezen leuk?

- Ja
- Een beetje
- Nee

4. Hoe vaak lees je in een boek in je vrije tijd?
- bijna elke dag
 - op één of twee dagen in een week
 - op één of twee dagen in een maand
 - alleen in vakanties
 - nooit
5. Heb je voor het bezoek van de schrijver een boek gelezen van deze schrijver?
- Ja, het boek heet:
 - Nee
 - Het boek werd voorgelezen in de klas
 - Weet ik niet
6. Je hebt geen boek van deze schrijver gelezen, waarom niet?
- Het boek was niet op school
 - Het boek was wel op school, maar het was al uitgeleend aan iemand anders
 - Ik had geen zin om het boek te lezen
 - Ik heb een andere reden, namelijk:
7. Vond je dit een leuk boek?
- Ja
 - Een beetje
 - Nee
8. Heb je, voor het bezoek, over boeken van de schrijver gesproken in de klas? (vo)
- Ja
 - Nee
9. Heb je, voor het bezoek, over boeken van deze schrijver gepraat met je vader of moeder?
- Ja
 - Nee
10. Heb je, voor het bezoek, over boeken van de schrijver gesproken met je vrienden?
- Ja
 - Nee

11. Heb je voor het bezoek dingen gedaan in de klas die te maken hadden met het bezoek van de schrijver? Je mag meer dan één antwoord geven.

- Ja, ik heb informatie over de schrijver opgezocht
- Ja, ik heb getekend of geknutseld bij het boek
- Ja, mijn juf/meester heeft een boek van deze schrijver voorgelezen
- Ja, ik heb zelf een boek van de schrijver gelezen
- Ja, we hebben over een boek van de schrijver gepraat
- Ja, we hebben over de schrijver gepraat
- Ja, ik heb een boekverslag gemaakt
- Ja, ik heb vragen gemaakt die ik aan de schrijver ga stellen
- Ja, iets anders:
- Nee

12. Had je zin in het bezoek van de schrijver?

- Ja
- Een beetje
- Nee

13. Heb je een vraag gesteld aan de schrijver?

- Ja
- Nee

14. Heb je de schrijver verteld wat je van het boek vond?

- Ja
- Nee

15. Heb je de schrijver laten zien wat je hebt gemaakt bij het boek?

- Ja
- Nee

16. Vond je het bezoek leuk?

- Ja
- Een beetje
- Nee

17. Heeft de schrijver dingen verteld die je herkent uit je eigen leven? (vo)

- Ja
- Nee

18. Lijkt het je leuk om na dit bezoek vaker over boeken te praten in de klas?

- Ja
- Een beetje
- Nee

19. Snap je het boek van de schrijver door het bezoek beter?

- Ik heb het boek gelezen en snap het beter
- Ik heb het boek gelezen, maar snap het niet beter
- Ik heb het boek niet gelezen

20. Wil je vaker boeken gaan lezen van deze schrijver?

- Ja
- Nee
- Dat weet ik nog niet

21. Heb je zin gekregen om meer boeken te lezen?

- Ja
- Nee
- Dat weet ik nog niet

22. Heb je door het bezoek ideeën gekregen over welke boeken je kunt lezen?

- Ja. Bijvoorbeeld dit boek:
- Nee

23. Heeft de schrijver dingen verteld die je nog niet wist? (po)

- Ja. Kun je een voorbeeld noemen?
- Nee

24. Heeft de schrijver je aan het denken gezet? (vo)

- Ja, ik ben aan het denken gezet over:
- Een beetje
- Nee

25. Vind je lezen leuker door het bezoek van de schrijver?

- Ja
- Een beetje
- Nee

26. Welke boeken lees je het liefst? Je mag meer dan één antwoord geven.

- spannende boeken
- griezelboeken
- romantische boeken
- avonturenboeken
- fantasieboeken
- sprookjesboeken
- humorboeken
- serieuze boeken
- sportboeken
- echt gebeurde verhalen
- oorlogsboeken
- geschiedenisboeken
- dierenboeken
- natuurboeken
- technische boeken

27. Heb je na het bezoek van de schrijver zin gekregen om een ander soort boeken te gaan lezen?

- Ja, bijvoorbeeld boeken over:
- Een beetje
- Nee

o n d e r z o e k s p u b l i c a t i e

STICHTING LEZEN

Nieuwe Prinsengracht 89

1018 VR Amsterdam

lezen.nl